

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské výchovy

Ing. Blanka Březinová

**Tradice oslavy Dušiček a Halloweenu
ve vzdělávacím programu základní školy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Ludmila Trochtová

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem
přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 15. března 2011 .....

Děkuji PhDr. Ing. Ludmile Trochtové za odborné vedení a cenné rady.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1 Vzdělávací programy	7
1.1 Kurikulární dokumenty	7
1.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	10
1.2.1 Základní vzdělávání	11
1.2.2 Cíle základního vzdělávání	13
1.2.3 Vzdělávací oblasti	16
1.2.4 Průřezová témata	17
1.3 Školní vzdělávací program	18
1.3.1 Struktura školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy	19
1.3.2 Charakteristika školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy	21
1.3.2.1 Vzdělávací oblast Člověk a společnost	22
2 Historické kořeny svátku Všech svatých, památky Všech věrných zemřelých a svátku Halloween	27
2.1 Svátek Všech svatých	27
2.1.1 Historický vývoj	27
2.1.2 Liturgie svátku	29
2.2 Památka Všech věrných zemřelých	30
2.2.1 Historický vývoj	30
2.2.2 Liturgie svátku	36
2.2.3 Tradice slavení památky Všech věrných zemřelých	37
2.3 Halloween	39
2.3.1 Historický vývoj	40
2.3.1.1 Samhain	41
2.3.2 Tradice	41
2.3.2.1 Současný způsob slavení Halloweenu	44

2.4 Společné a rozdílné rysy slavení památky Všech věrných zemřelých a Halloweenu	44
2.4.1 Důsledky slavení Halloweenu	45
2.4.2 Kultura vztahu k zemřelým v dnešní společnosti	47
2.4.3 Důsledky nepochopené kultury vztahu k zemřelým	48
2.4.4 Možnosti prohloubení smyslu tradice Halloweenu	49
3 Vývojová psychologie žáků II. stupně ZŠ, jejich projektová činnost a praktické provedení projektu „Vstup do věčnosti“	51
3.1. Období pubescence	51
3.1.1 Kognitivní vývoj	52
3.1.2 Emoční vývoj	53
3.1.3 Sociální vývoj	54
3.1.4 Duchovní vývoj	56
3.2 Projektové vyučování	58
3.2.1 Definice projektového vyučování a principy	59
3.2.2 Vlastnosti a druhy projektového vyučování	60
3.2.3 Příprava, realizace a vyhodnocení projektu	61
3.3 Projekt „Vstup do věčnosti“, jeho příprava, průběh a závěry	
3.3.1 Příprava projektu	64
3.3.2 Průběh projektu	65
3.3.3 Hodnocení projektu	66
ZÁVĚR	68
ANOTACE	70
POUŽITÁ LITERATURA	71
SEZNAM ZKRATEK	76
SEZNAM PŘÍLOH	77
PŘÍLOHY	78

ÚVOD

Cílem diplomové práce je poznání tradic oslavy svátku Dušiček a Halloweenu a jejich zařazení do Rámcově vzdělávacího programu a Školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy. Téma obou svátků představuji v projektu, který je vypracován pro žáky druhého stupně základní školy.

Důvodem pro volbu tohoto tématu je situace, kdy se děti na církevní základní škole seznamují, většinou v rámci anglického jazyka, se zvyky svátku Halloween a tím hlavním, co si z výuky odnáší, je zážitek z reje masek různých strašidel. Dojem povrchního pojetí tématu mě dovedl ke snaze uspořádat význam obou svátků tak, aby byl srozumitelný žákům druhého stupně, které učím. Bylo potřeba najít vhodný způsob, jak s žáky o daném tématu mluvit. Zdá se, že žáci neznají obsahy obou svátků, a tudíž ani jejich rozdíly.

V první kapitole popisují vzdělávací programy, jak se utváří a jaké jsou cíle základního vzdělání. Podrobně se zabývám vzdělávací oblastí Člověk a společnost, které se projekt nejvíc týká ve vzdělávacích oborech dějepis, občanská výchova a náboženská výchova.

Ve druhé kapitole se seznámíme s historií, liturgií a tradicemi památky Všech věrných zemřelých a přiblížíme si historii a tradice slavení Halloweenu. Také si připomeneme svátek Všech svatých, který s oběma svátky úzce souvisí. V další části si konfrontujeme společné a rozdílné rysy slavení památky Všech věrných zemřelých a svátku Halloween.

Tématem třetí kapitoly je vývojová psychologie žáků a jejich projektová činnost. Seznámíme se tu s hlavními aspekty vývoje žáků navštěvujících druhý stupeň základní školy. Dotkneme se základů projektového vyučování. Obsahem třetí kapitoly je projekt „Vstup do věčnosti“, který má žákům pomoci poznat podstatu obou svátků. Podrobný postup projektu je obsažen v příloze.

1 Vzdělávací programy

V první kapitole si přiblížíme základní dokumenty současného školství, které vycházejí ze školské reformy v České republice po roce 1989. Ukážeme si, k jakým podstatným změnám dochází, podle jakých norem probíhá výuka na základních školách, jaké cíle základního vzdělávání se mají naplňovat, jak se realizuje idea demokratizace vzdělávání a jak se nyní může škola svobodně projevovat. Zařadíme si téma diplomové práce do příslušných vzdělávacích oblastí, oborů a obsahů a konkrétně si téma přiblížíme ve Školním vzdělávacím projektu (ŠVP) na Cyrilometodějské církevní základní škole (CMcZŠ) v Brně.

1.1 Kurikulární dokumenty

Vzdělávání v našich školách prochází v současné době změnami vyvolanými rozvojem společnosti, které se dotýkají všech vzdělávacích stupňů. Na jedné straně dochází k expanzi informací v moderní společnosti, na druhé straně má škola tento rychlý růst poznatků uvést do rovnováhy s možnostmi žáka. Tyto otázky se u nás s určitým zpožděním intenzivně zkoumají, zejména v souvislosti s reformou školy a se zaváděním rámcových vzdělávacích programů.¹

Již v období tzv. „reálného socialismu“ vznikl pokus vyrovnat se s potřebou změny v našem školství dokumentem **Další rozvoj československé vzdělávací soustavy** (1976), který, i když obsahoval některé pokrokové návrhy, se neprosadil pro svou ideologickou omezenost. Po roce 1989 nastaly také v kurikulární oblasti zásadní změny: byl vypracován **Standard základního vzdělávání** (1995) a vytvořeny tři programy pro základní vzdělávání, a to vzdělávací programy **Základní škola** (1996), **Obecná škola** (1997) a **Národní škola** (1997), které umožnily výuku diferencovat.² Standard základního

---

¹ Srv. MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC, V. *Kurikulum v současné škole*, s. 7

² Důležitým podnětem pro demokratizaci vzdělání byla také publikace v režii OECD Zprávy o národní politice ve vzdělávání (OECD 1996). Srv. *tamtéž*, s. 33.

vzdělávání je „v podstatě dokumentem vymezujícím národní kurikulum z pozic české vzdělávací politiky“.³

Mezi klíčové dokumenty vzdělávací politiky patří též **Programové prohlášení ČR (1990)** a **Koncepce resortu MŠMT (1999)**, které vytvořily základnu pro realizaci reformy vzdělání.

V roce 2001 byl na základě usnesení vlády přijat dokument české vzdělávací politiky **Národní program rozvoje vzdělávání v České republice**, tzv. **Bílá kniha**.⁴ Tento program navazuje na navržené principy rozvoje vzdělávání stanovené pro 15 členských států zemí Evropské unie Lisabonským summitem konaném v roce 2000.⁵ Národní program rozvoje vzdělávání byl pojat jako „systémový projekt vyjadřující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu“.⁶

Bílá kniha je dokument, v němž se formulují výzvy pro rozvoj vzdělávání ve vztahu k informační společnosti, internacionalizaci ekonomiky a růstu vědeckých a technologických poznatků.⁷ Základním východiskem změn ve vzdělávání by měla být podpora celoživotního vzdělávání a zaměstnatelnost absolventů.⁸ V podobě Bílé knihy dostala veřejnost programový materiál, který jednoznačně pojmenovává klíčové principy proměny našeho školství, definuje obecné cíle výchovy a vzdělávání, zdůrazňuje vnitřní proměnu školy a změnu jejího klimatu. Zdůrazňuje se, že „vzdělávání se nevztahuje jen k vědění a poznávání, tedy k rozvíjení rozumových schopností, ale k osvojení si sociálních a dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucích vztahů k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnímu rozvoji“.⁹ Dále byl vysloven požadavek na zvyšování kvality vzdělávání a byly formulovány hlavní strategické linie

³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 227.

⁴ Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Základy školní pedagogiky*, s. 54.

⁵ Srv. *Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, s. 6, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

⁶ *Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, s. 5, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

⁷ Srv. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Op. cit.*, s. 25.

⁸ Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Op. cit.*, s. 54.

⁹ *Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice*, s. 8, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

vzdělávací politiky v České republice do roku 2005, v některých oblastech do roku 2010.

V souladu se Zákonem o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, tzv. **školským zákonem** (zákon č. 561/2004 Sb) a s Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice se do vzdělávací soustavy zavádí systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od tří do devatenácti let.

Termín **kurikulum** nebyl v české pedagogice před r. 1989 používán.¹⁰ Přináší nový, obecnější pojem, který vhodně doplňuje termíny učební plán a učební osnovy, spojuje je a včleňuje do obecnější roviny. Kurikulum chápeme jako obsah vzdělání (učivo) v širším smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím prostředí), a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením.¹¹ Podle pedagogického slovníku má tento pojem i další významy: „1. vzdělávací program (projekt, plán), 2. průběh studia a jeho obsah, 3. obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.“¹² „Kurikulum se v pedagogice chápe buď prakticky, ve smyslu konstruování a analýzy konkrétních kurikul a jejich chování v reálných edukačních procesech, nebo obecně teoreticky jako získávané zkušenosti.“¹³ Základní vymezení kurikula a jeho obecnou charakteristiku vymezuje E. Walterová jako komplex problémů vztahujících se k řešení otázek: proč, koho, v čem, jak, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vzdělávat.¹⁴

Kurikulum reaguje na aktuální stav společnosti, který se promítá do činnosti školy. Důležité je jádro kurikula v evropském pojetí, které svým obsahem odráží úroveň evropské kultury, přičemž se do popředí dostávají

---

¹⁰ V 18. století se termín kurikulum postupně vytrácel a místo něho se prosazoval termín učební plán. Avšak v anglosaském světě se termín kurikulum udržel dodnes a odtud se v posledních letech znovu rozšířil do Evropy. Srv. MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC, V. *Op. cit.*, s. 14.

¹¹ Srv. *tamtéž*, s. 14.

¹² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Op.cit.*, s. 110.

¹³ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*, s. 243.

¹⁴ KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika - sekundární škola*, s. 31.

aktivity a zkušenosti žáků a proces jejich učení. Jedná se tedy o dynamický proces, který se mění a přetváří.

Školský zákon č.561/2004 Sb byl v září roku 2009 novelizován zákonem č.49/2009 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání. Novela školského zákona zasahuje např. do těchto oblastí: vzdělávací soustava, právní postavení a organizace škol, maturitní zkoušky aj.

Systém kurikulárních dokumentů je vytvářen a realizován na dvojí úrovni. Státní úroveň tvoří **Národní program vzdělávání a Rámcově vzdělávací programy**. Rámcově vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání pro jednotlivé etapy - předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň tvoří **Školní vzdělávací programy**, které musí vycházet ze státních kurikulárních dokumentů. Oba tyto dokumenty jsou veřejné a přístupné pedagogické i nepedagogické veřejnosti.

Pro církevní školy jsou zavazující dokumenty **Katolická škola (1977)** a **Katolická škola na prahu třetího tisíciletí (1997)**. V obou dokumentech je zdůrazněno poslání katolické školy, které spočívá v jejím podílu na evangelizaci. Katolická škola má být místem, kde se uskutečňuje křesťanská výchova.

1.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) tvoří v České republice nejvyšší úroveň vzdělávání spolu s Národním programem pro vzdělávání.¹⁵ RVP ZV byl po tříletém ověřování schválen MŠMT ČR v září 2004 jako závazný dokument pro všechny základní školy v České republice a jako povinně závazný od školního roku 2007/8. Jde o program, který by měl s pomocí vnějších a vnitřních evaluačních nástrojů garantovat vnitřní přeměnu našeho základního vzdělávání.

RVP ZV se svou funkcí blíží dnešnímu Standardu základního vzdělávání. Není dokumentem určeným přímo k výuce, ale materiálem pro nastolení nové koncepce výchovy a vzdělávání. Pomocníkem je Manuál pro tvorbu ŠVP.¹⁶ Tím,

¹⁵ Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Op. cit.*, s. 9.

¹⁶ Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Op. cit.*, s. 59.

že vymezuje očekávané výsledky vzdělávání v podobě klíčových kompetencí a výstupů, definuje závazný výsledek vzdělávání a učivo jako prostředek vzdělávání a rozvoje dítěte. Akcent je tedy kladen na dítě a jeho rozvoj, nikoliv na učivo, jak tomu bylo v minulosti.

Základní vzdělávání navazuje v systému RVP na rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání a současně je předstupněm rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání. RVP ZV specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jichž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání. Tato úroveň je závazná pro střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středních škol. RVP ZV umožňuje škole upravit vzdělávací obsah pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.¹⁷

RVP ZV je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.

RVP pro základní vzdělávání uvádí i charakteristické principy, které lze dále rozvinout podle konkrétních podmínek.¹⁸ Zohledňuje potřeby a možnosti žáků, dále rozvíjí individuální předpoklady žáků pomocí širší nabídky povinně volitelných předmětů a v neposlední řadě vytvářet příznivé sociální, emocionální i pracovní klima s aktivní účastí rodičů.

RVP ZV přináší zásadní změnu do kurikula ZŠ svým „zřetelem k individuálním vlastnostem žáka“.¹⁹ Klade jasné požadavky v zásadních otázkách, ale umožňuje je přizpůsobovat aktuálním požadavkům.

1.2.1 Základní vzdělávání

Základní vzdělávání má žákům pomáhat utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělávání, které se orientuje zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.

¹⁷ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 16, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

¹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 8-9, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

¹⁹ Srv. MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC, V. *Op. cit.*, s. 36.

Základní škola poskytuje vzdělávání v délce 9 let. Základní vzdělávání je povinné pro celou populaci a začíná v šesti letech. Spoléhá na probíhající výchovu rodinnou a navazuje na předchozí předškolní vzdělávání. Podle mezinárodní klasifikace²⁰ základní vzdělávání probíhá ve dvou úrovních: primární škola zahrnuje 1. - 5. ročník a nižší sekundární škola 6. - 9. ročník.²¹ u nás je vžitý název 1. a 2. stupeň.

Základní vzdělávání na **1. stupni** usnadňuje přechod dětí z předškolního vzdělávání k systematickému vzdělávání. „Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami).“²²

Základní vzdělávání na **2. stupni** vede žáky k zodpovědnému rozhodování s cílem vychovat občany respektující právo našeho státu i Evropské unie. Na žáky je kladena větší odpovědnost za vzdělávání i organizaci života školy. Je možné jim zadávat dlouhodobější úkoly (projekty). Základní vzdělávání na 2. stupni je budováno mj. na provázanosti života žáků ve škole se životem mimo školu.

Základem úspěšně probíhajícího vzdělávání na obou stupních je takové školní prostředí, které motivuje nejschopnější, méně nadané i nejslabší žáky k optimálnímu osobnímu vývoji v souladu s vlastními předpoklady pro vzdělávání. Musí být hodnoceno plnění konkrétních a splnitelných úkolů. Žáci mají mít jednak možnost zažívat úspěch, a na druhou stranu se nebát vlastních chyb, ale řešit je.

Během základního vzdělávání by měli žáci postupně získat návyky potřebné k dalšímu studiu nebo k úspěšnému zvládnutí zvolené profese.

---

²⁰ Aby se zlepšila srovnatelnost údajů v oblasti vzdělávání, vytvořilo UNESCO Mezinárodní standardní klasifikaci vzdělávání ISCED - Internacional Standart Classification of Education (1997). Dokument rozlišuje 7 základních úrovní vzdělávání a ke každé úrovni přiřazuje jednotlivé druhy škol, které příslušné vzdělávání realizují. Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Op. cit.*, s. 19.

²¹ Srv. PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J., *Op. cit.*, s. 309.

²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 10, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

Učivo vymezené v RVP ZV je školám v jednotlivých ročnících a vyučovacích předmětech jen doporučeno, ale na úrovni ŠVP je závazné. Jednotu požadavků na vzdělání všech členů společnosti zajišťují již zmíněné dvě úrovně zpracování kurikulárních obsahů (státní a školní). Současně ale respektuje místní podmínky, individuální předpoklady a aktuální potřeby pro skupiny i jednotlivce. K plnění edukačních cílů má škola k dispozici celkovou časovou dotaci, která se skládá z povinné minimální časové dotace pro vzdělávací oblasti (obory) a disponibilní časové dotace. Tato volná časová dotace se má využít k zařazení do výuky takových výchovně-vzdělávacích okruhů, které podporují specifická nadání a zájmy žáků a pozitivně je motivují k učení. Lze k tomu využít i průřezových témat.²³

1.2.2 Cíle základního vzdělávání

Základní vzdělávání má **utvářet klíčové kompetence** a poskytnout praktickou orientaci v normálních životních situacích. Proto usiluje o naplnění cílů, jako jsou: přivést žáky k různým způsobům studia, povzbuzovat je k logickému uvažování a cílevědomému řešení problémů, rozvíjet u žáků schopnost otevřené komunikace a týmové práce, vést je k úctě z dobře vykonané práce své i druhých, rozvíjet u žáků vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě, pomáhat jim reálně poznávat a dle možností rozvíjet vlastní schopnosti a podobně.²⁴

Klíčové kompetence představují soubor požadavků na vzdělávání, zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích. Nejsou vázány na jednotlivé předměty, nýbrž měly by být rozvíjeny jako součást obecného základu vzdělávání.²⁵

²³ Srv. MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC, V. *Op. cit.*, s. 36.

²⁴ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 12. [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

²⁵ Srv. PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Op. cit.*, s. 309.

Klíčové kompetence se různými způsoby prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.

Úroveň klíčových kompetencí, kterých žáci dosáhnou na základní škole, není jejich absolvováním ukončena, ale tvoří jen základ pro celoživotní zdokonalování. Tím je dána závažnost kompetencí v rámci kurikula i obecně vzdělávacích cílů. Současně z tohoto pojetí kompetencí vyplývá, že se stávají nedílnou složkou vyspělé osobnosti, kterou nelze postihnout jednoduchými kvantitativními měřítky.

V RVP ZV jsou za klíčové kompetence považovány: **kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.**²⁶

Kompetence k učení²⁷: Na konci základního vzdělávání žák pracuje samostatně, organizuje a řídí své učení. Promýšlí úkoly, navrhuje řešení a prostředky, metody a postupy k jeho realizaci. Ví, proč se učí, zná smysl a cíl vzdělávání. Používá obecně známé termíny, znaky a symboly, umí je využívat v praxi. Umí samostatně pozorovat různé jevy, získává informace vlastní zkušeností, poznatky porovnává a hledá jejich využití. Hledá souvislosti věcí a jevů, rozlišuje mezi příčinou a důsledkem. Zná své možnosti a jejich hranice, stanovuje si reálné cíle, umí zhodnotit výsledek svého učení a být k sobě kritický.

Kompetence k řešení problémů²⁸: Žák vnímá a poznává problémy, identifikuje je, posuzuje je a navrhuje řešení. Je otevřený novým poznáním, postupům i zkušenostem. Používá vlastní úsudek, využívá různé informační zdroje. Hledá různé varianty řešení úkolu, je schopen řešit problémy samostatně, své řešení je schopen si obhájit. Umí také požádat o pomoc či o radu. Případným

²⁶ Srv. JANÍKOVÁ, M. a kol. *Op. cit.*, s. 59.

²⁷ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 14. [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

²⁸ Srv. *tamtéž*, s. 15.

nezdarem se nenechá odradit. Zvažuje důsledky svého jednání, přijímá za ně zodpovědnost, překonává obtíže, hledá kompromisy.

Kompetence komunikativní²⁹: Žák vyjadřuje své názory a myšlenky, umí je vyjádřit ústně i písemně, používá spisovné tvary slov. Naslouchá druhým lidem, zapojuje se do diskuse. Mluví plynule, srozumitelně, přesně popisuje. Argumentuje, naslouchá argumentaci ostatních, hodnotí jejich názory. Odmítne rozhovor, který je mu nepříjemný. Čte plynule a s porozuměním různé typy textů, tvoří si záznamy o přečteném. Využívá informačních a komunikačních prostředků a technologií.

Kompetence sociální a personální³⁰: Žák sdílí společný cíl, spolupracuje ve skupině, podřizuje se společnému zájmu. Podílí se na vytváření dobré atmosféry, snaží se poskytnout pomoc nebo je schopen o ni požádat. k ostatním je ohleduplný, záleží mu na dobrých mezilidských vztazích a svou činností k nim přispívá. Usiluje o sebezpoznání a posiluje zdravé sebevědomí. Udržuje své životní role v rovnováze. Umí vyjádřit své pocity přijatelnou formou, aniž by ohrožoval či omezoval ostatní. Zvažuje zodpovědně svá rozhodnutí.

Kompetence občanské³¹: Žák respektuje názory druhých lidí, váží si jejich hodnot. Umí se vcítit do situace jiných, odmítá nátlak a hrubé zacházení. Chápe základní principy zákonů a společenských norem, ví na koho se může obrátit s určitým problémem. V různých situacích se dle svých možností rozhoduje zodpovědně, přijímá zodpovědnost za svá rozhodnutí, nepřenáší svou zodpovědnost na druhé. Ctí práva druhých, zná a uplatňuje svá práva, ale plní i své povinnosti, související s různými životními rolemi. Hledá kompromisní řešení v zájmu skupiny, jedná asertivně. Respektuje a chrání kulturní a historické dědictví, chová se s úctou k symbolům našeho státu.

Kompetence pracovní³²: Žák zvládá základní pracovní postupy, pracuje podle postupu a návodu, používá bezpečně materiály a přístroje k práci, dodržuje

---

²⁹ Srv. *tamtéž*, s. 15.

³⁰ Srv. *tamtéž*, s. 16.

³¹ Srv. *tamtéž*, s. 16.

³² Srv. *tamtéž*, s. 17.

pravidla bezpečnosti při práci, udržuje na pracovišti pořádek. Chrání zdraví své i druhých lidí, přispívá k ochraně životního prostředí. Je vytrvalý, tvořivý, soustředí se na dokončení úkolu. Dokáže získat druhé ke spolupráci, navrhuje postupy řešení problémů, umí řídit práci skupiny. Zná své možnosti, pojmenuje svá očekávání a představy o budoucím povolání.

Kompetence si dále konkrétně přiblížíme při zařazení tématu diplomové práce do vzdělávacích oblastí.

1.2.3 Vzdělávací oblasti

V RVP ZV je celkem devět vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

Jazyk a jazyková komunikace (český jazyk a literatura, cizí jazyk)

Matematika a její aplikace (matematika a její aplikace)

Informační a komunikační technologie (informační a komunikační technologie)

Člověk a jeho svět (člověk a jeho svět)

Člověk a společnost (dějepis, výchova k občanství)

Člověk a příroda (fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis)

Umění a kultura (hudební výchova, výtvarná výchova)

Člověk a zdraví (výchova ke zdraví, tělesná výchova)

Člověk a svět práce (člověk a svět práce)

Vzdělávací oblasti jsou vymezeny charakteristikou vzdělávací oblasti, která vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti v základním vzdělávání a charakterizuje vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů dané vzdělávací oblasti. Cílové zaměření vzdělávací oblasti vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího obsahu veden, aby dosáhl klíčových kompetencí.

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je tvořen **očekávanými výstupy** a učivem. Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě. Učivo je v RVP ZV rozděleno do jednotlivých tematických okruhů a je bráno jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů.³³

1.2.4 Průřezová témata

Průřezová témata jsou **povinnou součástí základního vzdělávání**. „Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.“³⁴ Školy mají při zapracovávání průřezových témat do svých ŠVP značnou volnost, ale musí zařadit všechna průřezová témata. Nejedná se jen o mezipředmětové vztahy, ale podmínkou jejich účinnosti je „propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků, realizovaných ve škole i mimo školu“³⁵. Průřezová témata jsou šancí, jak žákům předkládat informace v souvislostech, jak školám otevřít cestu k naplnění jejich představ a možností. J. Skalková uvádí, že „průřezová témata jsou probírána formou projektů, přiřazením k některým předmětům, apod.“³⁶

Pro základní vzdělávání byla vymezena tato průřezová témata: **Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova.**

---

³³ *Srv. tamtéž*, s. 18.

³⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 90, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 90, [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

³⁶ SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*, s. 77.

1.3 Školní vzdělávací program

„Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání je školský dokument, který v souladu se školským zákonem zpracovává podle RVP ZV každá škola realizující základní vzdělávání.“³⁷ Pro uskutečnění základního vzdělávání je ŠVP povinným dokumentem, který nesmí být měněn po dobu určitého započatého cyklu. Je součástí „školního kurikula“. Jde o náročný úkol, jehož plnění by se měla věnovat trvalá péče. Na jedné straně se jedná o historickou, významnou jednorázovou akci a na druhé straně jde o trvalou metodickou práci učitelů, která musí probíhat stále. Oba trendy se uskutečňují v této době souběžně.³⁸ Prioritním úkolem je poskytnout plnohodnotný vzdělanostní základ všem dětem na úrovni základní školy a to hlavně z hlediska osobnostního rozvoje.

ŠVP vychází z konkrétních záměrů školy. Důležité je zohlednit i postavení školy v regionu a prostředí, ve kterém se škola nachází, zohledňuje potřeby a zaměření svých žáků, bere ohled na oprávněné požadavky rodičů. Důraz se klade na větší autonomii³⁹ a pružnost škol v oblasti vzdělávání. Škola se tak může profilovat, tvořit vlastní pojetí obsahu i struktury učiva, volí si metody a prostředky, ale vše v určitém obecném rámci dokumentu. Tím se realizuje idea demokratizace vzdělávání, která otevírá více svobody škole. Omezuje se centralizující vliv státu na vzdělávání. Za vypracování ŠVP, který připravuje celý učitelský sbor, je zodpovědný ředitel školy.

Ke zpracování ŠVP patří stanovit výchovně-vzdělávací strategie k naplňování cílů vzdělávacích oblastí, vytvořit předpoklady pro utváření klíčových kompetencí, umožnit individuální vyučování pro žáky se specifickými potřebami, zajistit rovnoprávný přístup ke vzdělávání, aj.⁴⁰ Zvýrazňuje se role

³⁷ SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*, s. 117.

³⁸ Srv. MAŇÁK, J., JANÍK, T., ŠVEC, V. *Op. cit.*, s. 92.

³⁹ V Anglii a USA vznikl opačný problém. Jednostrannou autonomii jednotlivých škol a přílišnou obsahovou roztržitostí řešil britský parlament v roce 1988, který přijal školský zákon, který mimo jiné zavádí celostátně platné učební osnovy. V USA vzniká vyhrocená pragmatičnost a praktická orientace vyučování, která přehlíží význam teoretického poznávání. Srv. SKALKOVÁ, J. *Op. cit.*, s. 98.

⁴⁰ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*, s. 117. [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

aktivní a tvořivé činnosti žáků v procesu vzdělávání (nikoliv jen předávání hotových poznatků), která vede k jednotě utváření vědomostí a dovedností jich používat.⁴¹

1.3.1 Struktura školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy

Mezi důležité identifikační údaje patří název ŠVP (ŠVP CMcZŠ Lerchova, Brno), název školy (Cyrilometodějská církevní základní škola), adresa školy (Lerchova 65, Brno 602 00), jméno ředitele (Mgr. Zdeněk Strašák), název zřizovatele školy (Česká provincie Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje se sídlem v Brně, Bílého 9) aj. CMcZŠ je základní školou s 1.-9. ročníkem, se dvěma paralelními třídami v 1.-3. ročníku a 6.-9. ročníku, se třemi paralelními třídami ve 4.-5. ročníku. Škola má maximální kapacitu 575 žáků, ve školním roce 2010-11 nastoupilo do školy 460 žáků.

Kromě 5. ročníku škola ve školním roce 2010-11 realizuje ŠVP ZV ve všech ročnících. Škola sídlí ve starší budově vnitřně propojené se střední školou. Vyučování probíhá ve 20 třídách. k dispozici je také odborná učebna ICT, dvě menší učebny pro výuku jazyků, speciální učebna pro reedukaci specifických vývojových poruch učení, dílna, keramická dílna a dvě herny pro školní družinu, které jsou v dopoledních hodinách využívány pro výuku menších skupin žáků. Ve škole je malá nevyhovující tělocvična a přednáškový (divadelní) sál. Na výuku dramatické výchovy přecházejí žáci do speciální učebny sousední střední školy. Materiální vybavení je standardní. Všechny třídy a kabinety mají připojení k internetu. Učitelé mají k dispozici 4 přenosné soupravy dataprojektoru s notebookem k využití ve třídách.

Škola realizuje mnohé dlouhodobé projekty,⁴² ze kterých uvedeme některé, jež se týkají 2. stupně: **Papežské misijní dílo, Svátek sv. Cyrila, Ples pro Popelku, týden Země** a další. Ve škole se snažíme o posilování duchovního

---

⁴¹ Srv. SKALKOVÁ, J. *Op. cit.*, s. 101.

⁴² Srv. *ŠVP CMcZŠ*, s. 8 - 10.

života⁴³ zařazováním mnohých aktivit, z nichž uvedme: školní mše svaté pravidelně jednou týdně, výuka náboženství a společná modlitba v hodinách náboženství, příprava na křest a první svaté přijímání, účast na literárních a výtvarných soutěžích s tematikou církevního roku jako i organizace okresního kola soutěže **Bible a my** aj. Škola respektuje svobodu vyznání, výchovu zakládá na křesťanských hodnotách.⁴⁴

Kurikulum školy⁴⁵ vychází z RVP ZV a tezí obsažených v dokumentu *Katolická škola na prahu třetího tisíciletí (1997)* a *Katolická škola (1977)*. Škola chce poskytovat žákům kvalitní vzdělávání, které je základem pro vzdělávání další. Nedílnou součástí výchovného systému je duchovní život školy, výchova k odpovědnosti za sebe i za ostatní. Chce vést žáky k osvojení křesťanských hodnot, jako jsou spolupráce, sounáležitost, pracovitost, čestnost, a to posílením výchovy k solidaritě, sebeuvědomění a demokracii. Zaměřuje se na kompetence umožňující rozvoj metod samostatného řešení problémů prostřednictvím pozorování, využívání různých informačních zdrojů, obhajoby vlastních nápadů a řešení. Dále je v ŠVP formulováno, jak bude zabezpečena výuka žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných. V charakteristice školy je také uveden přehled průřezových témat a jejich tématických okruhů, které škola realizuje, včetně forem jejich realizace a zařazení do ročníků.

Učební plán⁴⁶ obsahuje souhrn základních informací, které se týkají organizace vzdělávání na úrovni vyučovacích předmětů. Je zde oddělen první a druhý stupeň, učební plán obsahuje výčet povinných vyučovacích předmětů a jejich časové dotace pro jednotlivé ročníky, uvádí časové dotace pro volitelné předměty v jednotlivých ročnících, celkové počty hodin v ročnících a celkové počty hodin za první a druhý stupeň.

---

⁴³ Srv. *tamtéž*, s. 11 - 12.

⁴⁴ Srv. *tamtéž*, s. 8 - 9.

⁴⁵ Srv. *tamtéž*, s. 13 - 23.

⁴⁶ Srv. *tamtéž*, s. 24 - 26.

Podstatou učebních osnov⁴⁷ je rozpracování vzdělávacího obsahu jednotlivých vzdělávacích oborů do vyučovacích předmětů. Učební osnovy obsahují název vyučovacích předmětů, jeho charakteristiku a vzdělávací obsah vyučovacích předmětů.

ŠVP určuje, jaký způsob hodnocení⁴⁸ je používán na jednotlivých stupních CMcZŠ nebo v jednotlivých ročnících tj. klasifikace, slovní hodnocení, kombinace obou způsobů. Pro hodnocení žáků ve vyučovacích předmětech stanovuje kritéria hodnocení, která se odvíjí od klíčových kompetencí. Podrobná pravidla CMcZŠ pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků jsou součástí klasifikačního řádu, který schválila pedagogická rada. Při hodnocení žáků se řídí vyhláškou č. 48/2005 o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky a školským zákonem.

1.3.2 Charakteristika školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy

Vzdělávací oblast **Jazyk a jazyková komunikace**,⁴⁹ která rozvíjí rodný i cizí jazyk, zaujímá hlavní postavení a stává se výchozí pro řadu dalších oblastí, popř. předmětů.

Matematika a její aplikace⁵⁰ je povinným předmětem ve všech devíti ročnících, má výrazně dovednostní a činnostní charakter.

Informační a komunikační technologie⁵¹ umožňuje všem žákům dosáhnout základní úrovně informační gramotnosti. Je základem pro všechny další předměty, ve kterých žáci potřebují pracovat s různými druhy informací a kde používají výpočetní techniku.

Člověk a jeho svět⁵² sjednocuje společenskovední a přírodovědné učivo na prvním stupni.

---

⁴⁷ Srv. *tamtéž*, s. 29.

⁴⁸ Srv. *tamtéž*, s. 266 - 267.

⁴⁹ Srv. *tamtéž*, s. 29.

⁵⁰ Srv. *tamtéž*, s. 76.

⁵¹ Srv. *tamtéž*, s. 94.

⁵² Srv. *tamtéž*, s. 103.

Člověk a společnost⁵³ připravuje žáky na život ve společnosti se všemi jeho klady i zápory, učí se orientovat v právech a povinnostech občana.

Člověk a příroda⁵⁴ navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Účelem je vést žáka k poznání a zkoumání přírody, přírodních jevů a zákonitostí.

Umění a kultura⁵⁵ rozvíjí u žáků estetické cítění, tvořivost a vnímavost k uměleckému dílu, k sobě samému i okolnímu světu.

Cílem oblasti **Člověk a zdraví**⁵⁶ je pochopení rovnováhy tělesného, duševního a duchovního zdraví, jež je základem zdravého způsobu života.

Oblast **Člověk a svět práce**⁵⁷ je úzce provázána s praxí, přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků.

Téma tradice Dušiček a Halloween řadíme podle RVP pro základní vzdělávání především do vzdělávací oblasti **Člověk a společnost**, vzdělávacího oboru **Dějepis a Výchova k občanství a Náboženská výchova**. Důvodem, proč je téma diplomové práce zařazeno do vzdělávací oblasti Člověk a společnost, je učivo svátků, kulturních tradic a souvisejících témat, které jsou obsaženy v jednotlivých vzdělávacích oborech této vzdělávací oblasti. V následující kapitole se s nimi seznámíme.

1.3.2.1 Vzdělávací oblast Člověk a společnost

Cílem vzdělávací oblasti **Člověk a společnost**⁵⁸ je především připravit žáky na život ve společnosti, odhalit kořeny společenských jevů a hledat jejich souvislosti. Žáci mají při vzdělávání rozvíjet zájem o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, vytvářet pozitivní hodnotový systém, opřený o historickou zkušenost.

---

⁵³ Srv. *tamtéž*, s. 129.

⁵⁴ Srv. *tamtéž*, s. 164.

⁵⁵ Srv. *tamtéž*, s. 204.

⁵⁶ Srv. *tamtéž*, s. 236.

⁵⁷ Srv. *tamtéž*, s. 254.

⁵⁸ Srv. *tamtéž*, s. 129.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost se uskutečňuje na II. stupni CMcZŠ v povinných vyučovacích předmětech: **dějepis** (6. – 9. ročník), **občanská výchova** (6. – 9. ročník) s vloženým blokem **osobnostní a sociální výchovy** v 7. ročníku. Od 6. ročníku si žáci volí buď **náboženskou** nebo **etickou výchovu**. V 9. ročníku mají možnost si vybrat v rámci volitelné nabídky **společenskovědní seminář**. Obecně je tato oblast tematicky propojena zejména s oblastmi z I. stupně **Člověk a jeho svět**.⁵⁹ Přesahy dané vzdělávací oblasti se promítají i do jiných vzdělávacích oblastí.⁶⁰

Ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost žáci postupně získávají dovednosti, které jsou důležité pro využívání poznatků o společnosti a mezilidských vztazích v občanském životě. Žáci se učí orientovat ve společenských problémech, zpracovávat informace vedoucí k jejich řešení, vyvozovat závěry, používat je v životě. Jsou vedeni k rozvíjení respektu ke kulturním odlišnostem jiných národů a zároveň k úctě k vlastnímu národu.

Dějepis⁶¹ popisuje dějiny člověka a civilizace a to zejména na základě zkoumání písemných a hmotných zdrojů. Hlavním posláním dějepisu je formovat historické vědomí, vysvětlovat kontinuitu současnosti s minulostí, a tak předávat historickou zkušenost. Důležité je v první řadě poznávání událostí, činů a souvislostí, které ovlivnily vývoj společnosti tak, že se podílejí na naší současnosti. V praxi je podstatné umožnit žákům lépe proniknout k pochopení historických činů a souvislostí. Všeobecnou historickou látku konkretizuje zařazováním dějin regionu i dějin místních. Na CMcZŠ je dějepis vyučován v 6. - 9. ročníku jako povinný předmět s celkovou časovou dotací 7 vyučovacích hodin za týden, přičemž v 6., 7. a 9. ročníku jsou to 2 hodiny týdně a v 8. ročníku je to 1 hodina týdně.⁶²

Mezi nejdůležitější kompetence vztahující se k danému tématu patří

---

⁵⁹ Srv. *tamtéž*, s. 129.

⁶⁰ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 43. [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

⁶¹ Srv. *ŠVP CMcZŠ*, s. 130.

⁶² Srv. *tamtéž*, s. 130 - 135.

kompetence k učení, kdy se žák orientuje v historické mapě a na časové ose, pracuje s různými informačními zdroji; dále kompetence **komunikativní**, které vedou k obhajování svých názorů, vyjadřování svých myšlenek v logickém sledu. Téma diplomové práce se v **Dějepisě** týká nejvíce tématického okruhu **Člověk v dějinách**, kdy žáci 6. ročníku vyjadřují vlastní názor na historii, objasňují její důležitost a potřebnost; dále tématického okruhu **Počátky lidské společnosti**. Učivem jsou archeologické kultury na našem území a období Keltů. Žáci 7. ročníku se setkávají s tématickým okruhem **Křesťanství a středověká Evropa**. Mezi výstupy patří popsání role křesťanství při vzniku raně středověkých států (především učivo christianizace Evropy).

Vzdělávací obor **Výchova k občanství**⁶³ klade důraz na rozvoj žáků v rovině postojů a hodnot. Poskytuje žákovi základní znalosti a dovednosti, které jsou potřebné pro jejich aktivní zapojení do života společnosti. Otevírá cestu k sebepoznání a k pochopení jednání druhých lidí v různých životních situacích. Učí žáky přebírat odpovědnost za vlastní názory i jednání, a respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití. Nyní si vybereme kompetence vztahující se k tématu diplomové práce.

Vzdělávání v daném vzdělávacím oboru směřuje mj. k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k poznávání kořenů společenských jevů, uvažuje o jejich vzájemné podmíněnosti v čase; žák si utváří pozitivní hodnotový systém, zakládající se na historické zkušenosti; dokáže odlišit mýty a skutečnosti; rozvíjí orientaci v mnohotvárnosti historických, sociokulturních, etických a dalších faktů každodenního života; dokáže projevit úctu k vlastnímu národu i k jiným národům; respektuje kulturní a jiné odlišnosti i zájmy, jiné způsoby chování a myšlení lidí; zhodnotí nabídku různých kulturních akcí a vybere si ty, které ho zajímají; vytváří vědomí vlastní identity i identity druhých lidí; je odolný vůči myšlenkové manipulaci; uplatňuje vhodné prostředky komunikace k vyjadřování vlastních myšlenek, citů, názorů.⁶⁴

---

⁶³ Srv. *tamtéž*, s. 136 - 139.

⁶⁴ Srv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání s lehkým mentálním postižením*, s. 43. [online]. 2007 [cit. 2010-8-2].

Na CMCZŠ je vzdělávací obor Výchova k občanství označena jako **občanská výchova**. Je vyučována ve všech ročnících II. stupně v rozsahu jedné hodiny týdně s výjimkou 7. ročníku (dvě hodiny týdně), kdy je do občanské výchovy zařazen **blok osobnostní a sociální výchovy**. Učivo občanské výchovy navazuje na prvouku a vlastivědu, oba předměty jsou realizované na I. stupni.

Občanská výchova je specifickou již tím, že v sobě integruje celou řadu průřezových témat, proto je v tomto předmětu důležité volit metody a formy, jež dané hodnoty a postoje vhodně podpoří. Učitel vede v občanské výchově žáky k utváření a rozvíjení těchto klíčových kompetencí: **kompetence k učení**, kdy žák vyhledává a třídí informace, pracuje s různými učebními pomůckami; mezi **kompetence k řešení problémů** patří spojování společenských problémů s jejich historickými souvislostmi; **kompetence komunikativní** obsahují souvislou a výstižnou formulaci vlastního názoru a vyslechnutí odlišných názorů; žák se učí respektovat kulturní zvláštnosti i odlišné názory a zájmy, způsoby chování a myšlení lidí.⁶⁵

Téma diplomové práce se v **Občanské výchově** nejvíce týká tématického okruhu **Člověk ve společnosti**, kdy se žáci 6. ročníku seznamují s nejdůležitějšími svátky slavenými během celého roku v naší zemi, seznamují se s některými svátky jiných národů a jsou vedeni k respektování kulturních tradic a jejich odlišností. Žáci 7. ročníku se v tématickém okruhu **Člověk ve společnosti** učí respektovat kulturní, etnické a jiné odlišnosti, dokážou posoudit vliv masmédií na život člověka.

Náboženská výchova⁶⁶ má pomoci při orientaci ve víře, při rozhodování se k víře a k životnímu vedení, má sloužit k posílení identity žáků a má žáky motivovat ke kritickému nasazení se pro společnost. Respektuje svobodu jednotlivých žáků ve vztahu k náboženství a současně nabízí základy římskokatolického náboženství. Vychází z hlavních otázek člověka spojených s hledáním životního smyslu a ukazuje cestu k jeho nalezení. Žáci CMCZŠ si v 6. ročníku povinně volí mezi náboženskou a etickou výchovou s časovou

---

⁶⁵ Srv. *tamtéž*, s. 47-50.

⁶⁶ Srv. *ŠVP CMCZŠ*, s. 124 - 128.

dotací jedna hodina za týden, v níž pak pokračují až do 9. ročníku. Některá témata jsou společná pro oba zmiňované volitelné předměty a jsou v nich zařazena i průřezová témata.

Učitel vede v náboženské výchově žáky k utváření a rozvíjení těchto klíčových kompetencí: **kompetence k učení**, kdy žák objevuje smysl a cíl křesťanské výchovy a učení a uplatňuje křesťanské principy v praktickém životě; mezi **kompetence k řešení problémů** patří uvědomění si zodpovědnosti za své postoje a kritické zhodnocení negativních jevů v současné společnosti; **kompetence komunikativní** obsahují pochopení projevů úcty; **kompetence sociální a personální** předpokládají otevřenost pro potřeby druhých, schopnost projevit svůj názor, řízení se vlastním svědomím, kladení otázek a hledání odpovědí; **kompetence občanské** kdy si žák prohlubuje pozitivní přístup k tradicím vlastní rodiny, společnosti a národa, které vyrůstají z křesťanských kořenů.

Téma diplomové práce se v Náboženské výchově ŠVP CMcZŠ⁶⁷ týká těchto tématických okruhů: v 6. ročníku tématického okruhu **Liturgika**, kdy výstupem je, že si žák uvědomuje své místo ve společenství církve a vnímá význam gest a postojů, zejména při slavení liturgie. Dále v okruhu **Církev** dokáže žák rozlišit římskokatolickou církev; v 7. ročníku v tématickém okruhu **Věrouka** vnímá pravdy křesťanské víry a obsah Credo jako sdělení Boha člověku a dále v okruhu **Příkázání lásky** vnímá bolest a smrt ve světle Ježíšova kříže; v 8. ročníku v tématickém okruhu **Církev** se seznamuje s počátky křesťanství v Evropě; v 9. ročníku v tématickém okruhu **Liturgika** se žák orientuje v liturgickém roce. Dále v okruhu **Život a učení Ježíše Krista** vnímá logickou velikost a jedinečnost křesťanství mezi náboženstvími a pokud možno prohlubuje svou víru. V okruhu **Ekumenismus** vnímá hodnotu křesťanství v evropské civilizaci. V závěru této diplomové práce je uveden projekt **Vstup do věčnosti**, jehož účelem je pochopení tradic oslavy Dušiček a Halloweenu.

---

⁶⁷ Srv. *tamtéž*, s. 151 - 157.

2 Historické kořeny svátku Všech svatých, památky Všech věrných zemřelých a svátku Halloween.

Pro křesťana je památka Všech věrných zemřelých těsně spjata se svátkem Všech svatých. Ukážeme si jejich vzájemnou návaznost. Proto je úvod druhé kapitoly doplněn charakteristikou svátku Všech svatých. Hlavními tématy této kapitoly jsou památka Všech věrných zemřelých a Halloween. Ukážeme si původ obou svátků, popíšeme jejich postupné rozšíření, a to jak obsahové, tak i územní a všimneme si jejich vzájemné dějinné interakce. Tato kapitola bude ukončena shrnutím současného pojetí obou svátků a poukazem na společné a rozdílné rysy památky Všech věrných zemřelých a Halloweenu.

2.1 Svátek Všech svatých

Svátek Všech svatých předchází památce Všech věrných zemřelých. Je oslavou Boha a těch, kteří jsou v jeho slávě. Ukazuje konečný stav, který budeme vyprošovat zemřelým při památce Všech věrných zemřelých následujícího dne.

2.1.1 Historický vývoj

Liturgický kalendář označuje 1. listopad jako Slavnost Všech svatých. Počátky jejího slavení sahají do 4. století, kdy se na Východě slavil společný **svátek všech mučedníků**.⁶⁸ Umístění svátku v liturgickém roce, stejně tak jeho vnitřní obsah, se postupně měnily, jak se vyvíjela a zrála sama církev.

Nejstarší zmínky o svátku mučedníků pochází od **jáhna Efréma**⁶⁹ a od **sv. Jana Zlatoústého**.⁷⁰ Velkého rozmachu nabyl kult mučedníků

⁶⁸ Srv. *Denní modlitba církve*, s. 1569.

⁶⁹ Sv. Efrém Syrský se narodil roku 306 v Sýrii. Proslul jako slavný učitel ve svém rodišti a v roce 363 v dnešní Urfě založil teologickou školu. Byl prohlášen za církevního učitele. Srv. SCHAUBER, V. SCHINDLER, H.M. *Rok se svatými*, s. 283.

⁷⁰ Sv. Jan Zlatoústý žil v letech 349 až 407 v Antiochii, dnešní Antakyi v Turecku. Byl biskupem konstantinopolským a učitelem církve. Srv. *tamtéž*, s. 476.

po skončení krutého pronásledování za Decia a Valeriána, když po osvobození církve se vzedmula vlna nadšení ze skutečnosti, že právě z krve mučedníků vyrostla církev. Zpravidla se mučedníková památka slavila v místě, kde byl pohřben nebo kam byly přeneseny jeho ostatky. V 7. století daroval byzantský **císař Fokas papeži Bonifáci IV.**⁷¹ římský pohanský chrám Pantheon. Ten byl 13. května 609 slavnostně zasvěcen Panně Marii a všem svatým mučedníkům. Papež dal do Pantheonu z katakomb převzt (údajně na 28 vozech) ostatky mučedníků. Na tuto triumfálně slavenou translaci (přenesení ostatků) vzpomínaly ještě texty staré mše k posvěcení kostela a 13. květen se tak stal dnem oslavy toto svátku. V dalším období byl jedním z hlavních šířitelů slavnosti **Alkuin**⁷², učitel Karla Velikého. Pocházel z anglického Yorku, tedy z prostředí blízkého dávné keltské kultuře. Keltové odpradáвна slavili 1. listopad jako "Samhain". To mohlo být příčinou snahy dát tomuto keltskému svátku křesťanský základ. „Proto se všeobecně věří, že k přeložení slavnosti z 13. května na 1. listopad došlo pod anglosaským a francouzským vlivem.“⁷³

Existence **svátku Všech svatých** je poprvé doložena v polovině 8. století v Anglii a Irsku. „Od 8. století se v Irsku a v Anglii, u Keltů a Franků začal slavit svátek Všech svatých (nejen mučedníků) 1. listopadu. Brzy se slavení tohoto svátku rozšířilo.“⁷⁴ v devátém století Ludvík I. Pobožný ustanovil svátek Všech svatých pro celou Římskou říši. Tato úprava proběhla se souhlasem biskupů a na přání papeže Řehoře IV. Náplň svátku i jeho význam tím byly definitivně vyjádřeny. Úkolem pro budoucnost zůstalo především stanovení nejvhodnějšího termínu pro svátek v běhu liturgického roku. Oficiálně byla slavnost přeložena na 1. listopad v roce 1475 za pontifikátu Sixta IV.⁷⁵ K vigílii, kterou měl svátek Všech svatých od počátku, přibyl na konci 15. století i oktáv. Vigílie i oktáv byly součástí svátku až do reformy v roce 1955, kdy byly zrušeny.

⁷¹ Papež Bonifác IV, (608-615). Srv. SCHAUBER, V. SCHINDLER, H. M. *tamtéž*, s. 210.

⁷² Alkuin (735-804). Alkuinova pozornost byla zaměřena na potírání bludů a obracení pohanů. Byl opatem benediktinského opatství v Tours. Srv. *tamtéž*, s. 233.

⁷³ Kolektiv autorů. *V jednom společenství*, s. 685.

⁷⁴ *Denní modlitba církve*, s. 1569.

⁷⁵ Srv. Kolektiv autorů. *V jednom společenství*, s. 685.

2.1.2 Liturgie svátku

Svátek Všech svatých je slavností, která má vlastní texty v Denní modlitbě církve. Mešní texty vyjadřují naději ve spásu mnohých (1. čtení Zj 7,2 - 4,9 - 14), i když nezaslouženou (2. čtení 1 Jan 3, 1 - 3). Cesta ke svatosti je zvěstována v evangeliu blahoslavenstvími Horského kázání (Mt 5,1 - 12a). Modlitby mše svaté jsou modlitbami za živé, kteří spoléhají na přímluvy svatých.

Katechismus katolické církve učí, že svátek Všech svatých je na prvním místě oslavou Krista, který svou smrtí a zmrtvýchvstáním otevřel nebe. „Kristu se klaníme, protože je Boží syn, zatímco mučedníky právem uctíváme jakožto učedníky a napodobitele Pána pro jejich svrchovanou oddanost jejich Králi a Mistrovi; a kéž je dáno i nám, abychom se stali jejich společníky a spoluúčedníky.“⁷⁶ V tomto smyslu je svátek Všech svatých oslavou, kterou církev putující vzdává církvi vítězné. Mimo to je také důvěrnou prosbou o přímluvu: „Památku nebešťanů ctíme nejen pro jejich příklad, nýbrž ještě více proto, aby se jednota celé církve posilovala v Duchu uskutečňováním bratrské lásky. Vždyť jako nás přivádí blíže ke Kristu křesťanské společenství poutníků, tak nás i společenství se svatými spojuje s Kristem. Z něho - jako ze zdroje a hlavy - pramení všechny milosti a život Božího lidu.“⁷⁷

Lumen gentium o tomto společenství hovoří takto: „K nejvznešenějšímu sjednocení s nebeskou církví dochází zvláště ve svaté liturgii, neboť se sjednocujeme se slavnou a ustavičnou Pannou Marií, ale i se svatým Josefem, svatými apoštoly i mučedníky a všemi svatými.“⁷⁸ Hovoříme-li o *Všech svatých*, máme na mysli nejen ty, které církev oslavuje během roku, nýbrž i „ty, o kterých jen jeden ví, totiž Bůh, který je vepsal do knihy života“.⁷⁹ „Svatý je svědek víry v Boha, jenž obzvláště příkladným způsobem v sobě zosobnil křesťanské ctnosti. Církev neurčuje, kdo jím má být, ona odhaluje, kdo jím je.“⁸⁰

⁷⁶ *Katechismus katolické církve*, čl. 957.

⁷⁷ *Dokument 2. Vatikánského koncilu, Lumen gentium*, čl. 51.

⁷⁸ *Dokument 2. Vatikánského koncilu, Lumen gentium*, čl. 51.

⁷⁹ Srv. RAHNER, K. *Das grosse KirchenJahr*, s. 528.

⁸⁰ HEYDUK, J. *Svatí církevního roku*, s. 7.

Svátek Všech svatých je tedy svátkem lidí, kteří vstoupili do stavu konečného a plného štěstí. Toto štěstí spočívá ve společenství s Bohem a s těmi, kteří patří Kristu. Hloubka tohoto společenství je pozemské zkušenosti nepředstavitelná, proto ji označujeme jako tajemství. „Co oko nevidělo, co ucho neslyšelo a nač člověk nikdy ani nepomyslel, to všechno Bůh připravil těm, kdo ho milují“ (1Kor 2,9). Kardinál Špidlík vysvětluje, proč církev tak pevně hájí článek obcování svatých, vzájemný styk nejen v církvi zde na zemi, ale i se svatými v nebi. „Děje se to modlitbou. Pro svatého je každý dialog modlitba. Vždyť každá modlitba je i výraz lásky k bližnímu a účinná pomoc. Úcta svatých je vyznání víry v církev, která nepochybuje o tom, že dosáhne toho, o čem usiluje, tj. o dokonalé vzájemné porozumění, komunikaci všech se všemi po celou věčnost.“⁸¹

2.2 Památka Všech věrných zemřelých

Památka Všech věrných zemřelých se lidově nazývá Dušičky. V této kapitole se chceme zaměřit na podstatu Dušiček a budu tedy převážně psát o památce Všech věrných zemřelých v kontextu historie a současnosti.

2.2.1 Historický vývoj

„Modlitba za zemřelé patří k nejstarší křesťanské tradici. Vzpomínka na mrtvé se koná při každém slavení eucharistie.“⁸² **Druhá kniha Makabejská** zachycuje židovské myšlení v druhém století před Kristem. Zřetelně formuluje některé teologické výroky o vzkříšení těla a víře ve věčný život. Obsahuje přímlyvy svatých za živé (2 Mak 15,12-16) a také víru v účinnost modliteb za mrtvé (2 Mak 12,38-46). Nejstarší biblická modlitba za zemřelé je zmíněna v 2 Mak po vítězných bitvách Judových: „Na to uspořádal ve vojsku sbírku a poslal do Jeruzaléma dva tisíce drachem, aby byly přineseny oběti za padlé.

---

⁸¹ ŠPIDLÍK, T. *Ve službě slova*, s. 189.

⁸² *Denní modlitba církve*, s. 1581.

Bylo to krásné a šlechetné jednání, vždyť Juda při tom myslel na vzkříšení, kdyby nebyl přesvědčen, že padlí vstanou, bylo by zbytečné a marné modlit se za mrtvé. On však byl přesvědčen, že těm, kdo zemřeli ve zbožnosti, je připravena nejkrásnější odměna. To je vznešená a zbožná myšlenka - proto dal přinést smířící oběti za mrtvé, aby jim byly odpuštěny hříchy.“ (2 Mak 12,43-45) Modlitba působí v textu jako samozřejmá součást pohřebního obřadu. Není divu, že se později objevuje i jako přirozená součást rané křesťanské tradice. Vliv náboženské tradice Izraelitů je zde patrný.

Vzpomínka na zemřelé a vztah k předchozím generacím jsou přirozenou součástí každé kultury. Už v dobách před křesťanstvím vzpomínaly pohanské národy v určitých dnech na své mrtvé. Jako příklad lze uvést slavnosti „Parentalia“, konané ve starém Římě mezi 13. a 22. únorem. Jednalo se o památku zemřelých příbuzných (parens – rodič), kterým se mj. na usmíření u stolu vyhrazovala volná židle.

První křesťané slavili, jak bylo v antice zvykem, výroční den smrti svých zemřelých. Ten den se nazýval „natale“,⁸³ pohané jím rozuměli narozeniny zemřelého, křesťané den jeho úmrtí, kdy se narodil pro nebe, popřípadě den jeho pohřbu. Jako pohané se shromáždili u hrobu, aby tam přinesli květiny a vonné látky, a pak slavili hostinu na počest mrtvého, při níž jeho křeslo zůstalo prázdné, tak se křesťané shromáždili u hrobu svého rodinného příslušníka a slavili eucharistii.⁸⁴ V průběhu postupného šíření křesťanství nebyl důvod opouštět staré zvyky, které byly slučitelné s křesťanskou vírou. Úcta k zemřelým mezi ně určitě patřila. Existují doklady o tom, že již ve 2. století byly tyto zvyky, které národy převzaly ze své pohanské tradice, doplněny modlitbami za zemřelé a brzy bývaly spojovány se mší svatou.⁸⁵

Zádušní obřad se v prvotní církvi slavil zpočátku třetí den po pohřbu, a pak v den výroční památky. Postupem času se připojil také sedmý a třicátý den; místně i čtyřicátý den po pohřbu. Také tyto termíny byly namnoze přejaty

---

⁸³ BRADÁČ, J. *Posvěcení času*, s. 62.

⁸⁴ Srv. *tamtéž*, s. 62.

⁸⁵ ADAM, A. *Liturgický rok*, s. 227.

z předkřesťanských tradic. Změnilo se však pojetí celé památky, když kultovní oslavy dne pohřbu s pohanskými oběťmi za mrtvé nahradilo slavení eucharistie období, které následovalo, se postupně prohluboval vztah k zemřelým věřícím jako k samozřejmé součásti jediné církve, která co do počtu duší převažovala víc a víc. A bylo přirozené pro církve putující se k těmto bratřím a sestřím duchovním způsobem obracet.

Památku všech zemřelých věřících, slavenou v určitém dni roku, poprvé nacházíme u biskupa **Isidora ze Sevilly**⁸⁶. Ten doporučoval mnichům (před přijetím biskupského úřadu byl opatem kláštera), aby mše svatá v pondělí po Seslání Ducha sv. byla sloužena za duše zemřelých. Začátkem 9. století stanovil **Egil z Fuldy**, aby se pamatovalo na všechny zemřelé dne 17. prosince, kdy byla památka sv. Sturmia, zakladatele kláštera ve Fuldě. Podobné památky existovaly spíše ve východních církvích.

Východní i západní liturgie věnuje určitý den zvláštní vzpomínce na všechny zemřelé. Po stanovení slavnosti Všech svatých na 1. listopad se začíná na západě tato výroční vzpomínka na všechny věrné zemřelé slavit následující den.⁸⁷ Její slavení zavedl **sv. Odilo**,⁸⁸ benediktinský opat z Cluny r. 998.⁸⁹ Tato památka se pak opravdu rychle šířila i mimo benediktinské prostředí nejdříve po Francii, Anglii a Německu. Ale např. v Itálii, zejména v Římě, zdomácněla teprve ve 13. století.⁹⁰ **Papež Benedikt XV.** rozšířil privilegium slavení tří mší svatých v tento den na všechny kněze univerzální církve. Závazným předpokladem pro tuto praxi bylo, že mešní stipendium (dar církvi) tento den přijme kněz pouze na jednu mši svatou. Další stipendia měla přispět k vyrovnání těch mešních fundací (dar na konkrétní úmysl), které se v průběhu staletí z různých důvodů nerespektovaly nebo upadly v zapomenutí. V dnešní

---

⁸⁶ Sv. Isidor ze Sevilly (560 až 636), biskup a učitel církve. Jeho spisy měly velký církevně-politický význam pro všechna další století. Srv. SCHAUBER, V. SCHINDLER, H. M. *Op. cit.*, s. 136.

⁸⁷ Sv. Benedikt (480-547) je otec západního mnišství. Srv. *tamtéž*, s. 346.

⁸⁸ Sv. Odilo (962 až 1048) měl mimořádný organizační talent a sjednocovací schopnosti. Je patronem duší v očistci. Srv. *tamtéž*, s. 677.

⁸⁹ Srv. *Denní modlitba církve*, s. 1581.

⁹⁰ Srv. ADAM, A. *Op. cit.*, s. 228.

době už není privilegium tří mší závazné, ovšem uvedené pravidlo nakládání se stipendii⁹¹ platí dodnes.

Památka zesnulých je ve své podstatě vzpomínkou na ty zemřelé, kteří ještě nejsou dokonale připraveni ke vstupu do nového života s Bohem a jsou ve fázi očišťování. „Církev nazývá očistec stav konečného očišťování vyvolených, čili očišťování těch, kdo zemřou v milosti Boží, ale nemají ještě potřebnou svatost, aby mohli vstoupit do nebeské radosti.“⁹² To, že **nauka o očistci** vznikla, bylo vyjádřením naděje, kterou chtěli církevní otcové dát obci křesťanů. Ve vlnách krutého pronásledování prvních století totiž docházelo k situacím, kdy věřící svou víru ze strachu zapřeli. Avšak později, když se chtěli navrátit do společenství věřících, žádali církev o zprostředkování smíření s Kristem. Bývalo jim uloženo dlouhé pokání, nejednou až do konce života. Množily se případy, kdy hříšník zemřel dříve, než pokání vykonal. Důsledkem těchto případů byla nejistota o možnosti spásy pro tyto bratry zemřelé na zpáteční cestě. To byl podnět k tomu, že církevní otcové hledali v Písmu naději, že i posmrtná očista je možná. V Písmu se o očistci nikde přímo nehovoří, proto se prvotní církev opřela o stať Horského kázání (Mt 5,25-26): „Dohodni se se svým protivníkem včas, dokud jsi s ním na cestě k soudu, aby tě neodevzdal soudci a soudce žalárníkovi a byl bys uvržen do vězení. Amen, pravím ti, že odtud nevyjdeš, dokud nezaplatíš do posledního haléře.“ Díky tomuto místu z Písma začali otcové uvažovat o možném pokračování pokání na onom světě.

Mezi církevní otce, kteří prohloubili nauku o očistci, patří **Klement z Alexandrie**,⁹³ který doplňuje nauku církve názorem, že údy v těle církve mají povinnost o sebe navzájem pečovat (očišťovat se). Tato vzájemná péče začíná pro duši už na tomto světě a smrtí nekončí. Dalším významným představitelem této nauky je **Augustin**,⁹⁴ který ideu očisty rozvíjí na základě tradice modlitby

---

⁹¹ Mešní stipendium je peněžní dar předaný knězi mimo mši a doprovázený prosbou, aby mše byla slavena na určitý záměr dárce. Srv. BERGER, R. *Op. cit.*, s. 460.

⁹² Srv. PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*, s. 143.

⁹³ Klement Alexandrijský (150 až 216) byl spisovatel, teolog a exegeta. Srv. LE GOFF, J. *Zrození očistce*, s. 66.

⁹⁴ Sv. Augustin (354 až 430) byl biskup a učitel církve, žil v dnešním Alžírsku. Srv. *tamtéž*, s. 446.

za zemřelé. Komu se nedostalo odpuštění v tomto světě, pro toho po smrti existuje možnost očisty a odpuštění. Augustin je zastáncem myšlenky očistného ohně a trestů. V očistě pomáhá zemřelým modlitba žijících. Pravděpodobně v 11. a 12. století docházelo k přechodu od poněkud neurčitého „očistného ohně“ ke konkretizovanému „očistci“. V průběhu 13. století se již termín „očistec“ objevuje v mluvě papežů. Počátkem 14. století pronikl i do literatury, např. se stal důležitou součástí Dantovy Božské komedie. Pobožnosti za duše v očistci se v dalších obdobích silně rozvíjí a dosahují svého vrcholu v 19. století, a tak se stávají jakousi "charakteristikou" katolické církve. Nauka o očistci byla programem **koncilů lyonského, florentského** (v diskusi s Řeky) a **koncilu tridentského**.

II. vatikánský koncil rozvíjí svou hlavní teologii v konstituci *Lumen gentium*. Její sedmá kapitola nese název "*Eschatologický ráz putující církve a její spojení s nebeskou církví*". Ohledně posmrtné očisty sněm „přijímá víru našich předků v životním společenství s bratry, kteří se po smrti ještě očišťují“⁹⁵, a připomíná nauku o přímlovách za zemřelé. Učení o očistci připomíná koncil velmi střízlivě⁹⁶ - mluví o očišťování (purificatio) a nikoli o očistci s náznakem místa (purgatorium).

V **pokoncilním období** byl publikován dokument s eschatologickými tématy s názvem „*O některých aktuálních otázkách eschatologie*“,⁹⁷ který vydala Kongregace pro nauku víry v roce 1979. Dokument o očistci říká, že pro vyvolené je možná očista, která je připraví na vidění Boha. Tato očista se zcela odlišuje od trestů zavřzených. Tento poslední dokument, který na toto téma vydala Mezinárodní teologická komise, odmítá srovnání očistných trestů s tresty zatracených.⁹⁸ Člověka poskvřují nejen smrtelné hříchy, ale také lehké hříchy a nebo důsledky hříchů, jež v sobě člověk nese i po jejich odpuštění. Církev věří, že pro ty, kteří se těchto poskrvn nezbavili pokáním už na zemi, existuje možnost pokání i po smrti. Pro katolickou teologii je ospravedlněním

⁹⁵ Dokument 2. Vatikánského koncilu, *Lumen gentium*, čl. 51a.

⁹⁶ RAHNER, K. *Základy křesťanské víry*, s. 574.

⁹⁷ Mezinárodní teologická komise, *O některých aktuálních otázkách eschatologie*, s. 79.

⁹⁸ MACHAN, R. *Posmrtná očista*, s. 138 – 154.

člověka jeho celistvá proměna. Jestliže nedosáhne této proměny během svého pozemského života, pak - pokud alespoň tato proměna začala - je možné ji po smrti dokončit. Smyslem očisty je dospět k setkání s Kristem,⁹⁹ který očišťuje. Předmětem zájmu není popis očištěnce jako nějakého místa, ale okolnosti nebo možnosti samotného očištění. Pokud bychom dnes měli přiznat důležitost „místa“, tak jediné takové „místo“, je sám oslavený Kristus, protože „všechno trvá v NĚM“ (Kol 1,17b).

Pro poznání a uznání naší role ve vztahu k duším v očištěnci je nutné respektovat, že kdo očištěncem prochází, je v milosti posvěcující (touží po Bohu a již se účastní jeho života). Nejedná se ani v nejmenším o žádnou podobnost s utrpením zavržených, nýbrž jde o dokončení pokání, které neproběhlo za života na zemi. Součástí nauky o očištěnci je modlitba za duše v očištěnci. To znamená, že do procesu očisty se může zapojit i někdo jiný. Dokonce by to měla být významná role církve putující. Očištěnec není nástrojem pro strašení, ale má spíš podobu naděje. Vždyť i když se duši nepodaří už zde na zemi přes upřímnou snahu dojít do plného souladu s Boží vůlí, tak se to může stát po smrti skrze setkání s Kristem.¹⁰⁰

Kenneth McAll¹⁰¹ nám připomíná náš díl zodpovědnosti za ty, kteří již zemřeli a za svého života nedokázali Boha následovat. Mnozí zemřeli naplnění sobectvím, záští a s nevyřešenými pozemskými bitvami. Jako křesťané máme zodpovědnost žádat odpuštění jejich hříchů a pochybení, aby mohli najít cestu k Bohu.¹⁰²

Vztah vytvořený naší modlitbou (bohoslužbou) ke Kristu, který přináší zemřelému užitek, je tajemstvím, které pochopíme, až s ním budeme v nebi. Už ve Starém zákoně nacházíme texty o modlitbách k Bohu za odpuštění pro zemřelé. Mimo již zmíněnou 2 Mak 12,43-45 je dalším příkladem Dan 9,20. Z toho vidíme, že i ti, kteří žili před Kristovým příchodem (r.165 před Kristem),

⁹⁹ RATZINGER, J. Eschatologie – smrt a věčný život, s. 131.

¹⁰⁰ Srv. RATZINGER, J. *Mezi smrtí a zmrvýchvstáním*, s. 287 – 299.

¹⁰¹ Kenneth McAll narozen roku 1910 - anglický psychiatr. Byl přesvědčen, že mnozí pacienti trpící zdánlivě příznaky psychických nemocí jsou ve skutečnosti obětí negativní duchovní zátěže rodu a jeho historie. Srv. McALL, K. *Uzdravení rodových kořenů*, s. 7.

¹⁰² Srv. McALL, K. *Op. cit.*, s. 95 – 103.

se za zemřelé modlili. Později během pronásledování pohřbívali první křesťané své mrtvé v katakombách. Každá hrobka se po uložení těla uzavírala cementovými cihlami a případně osadila tabulkou s křesťanským symbolem nebo nápisem. Mnohé nápisy dokládají, že už v raném křesťanství bylo běžné modlit se za zemřelé, neopouštět je, ale nadále jim pomáhat.

Jakkoli důležitá je role nás živých při modlitbách za zemřelé, není nám dovoleno s nimi vstupovat do přímého kontaktu, „přivolávat je zpátky“. Neboť něco takového je přestoupením Božího zákona. Nemůžeme komunikovat se zemřelými; máme je předložit Pánu, aby s nimi jednal On. Očekávají vysvobození, nikoli připoutání k pozemským věcem a lidem.¹⁰³

2.2.2 Liturgie svátku

Liturgický kalendář označuje 2. listopad jako **Vzpomínku na všechny věrné zemřelé**. V současné liturgii má památka Všech věrných zemřelých tři mešní formuláře. Původní, samostatná „preface za zemřelé“, byla rozšířena o další čtyři. Tím došlo k mimořádnému obohacení liturgie památky. Základním sdělením obnovené liturgie jsou texty mše svaté, jež smrti dávají velikonoční naději. „Kristovi věrní budou vzkříšeni jako Kristus sám“ (antifona). Víra ve věčnou blaženost je součástí starozákonní moudrosti (1. čtení Mdr 3,1-9). V učení sv. Pavla jsme Boží děti a jako takoví jsme i Boží dědici (2. čtení Řím 8,14 – 23). Evangelium dává návod pro pozemské putování: „Cokoli jste neudělali pro jednoho z těchto nejposlednějších, ani pro mne jste neudělali“ (Mt 25, 31-46).

Chápání památky Všech věrných zemřelých v dnešní církvi dokumentují následující odstavce použitím textů důležitých dokumentů církve. *Katechismus katolické církve* nejen povzbuzuje ke slavení památky Všech věrných zemřelých, ale vztah k zemřelým povyšuje na „spolupráci“ ve vzájemných přímlovách. „Naše modlitba jim může nejen pomáhat, ale může jim umožnit, aby jejich přímlova za nás byla účinná.“¹⁰⁴ Církev je totiž přinejmenším společenství

¹⁰³ Srv. McALL, K. *Op. cit.*, s. 95 – 103.

¹⁰⁴ *Katechismus katolické církve*, čl. 958.

věřících živých, spasených i spásu očekávajících. „Věříme ve společenství všech věřících v Krista, těch, kteří putují po této zemi, i zesnulých, kteří procházejí vlastním očištěním, i blažených v nebi. Ti všichni tvoří jedinou církev. A věříme, že v tomto společenství je nám nápomocná milosrdná láska Boha a jeho svatých, kteří stále ochotně slyší naše modlitby.“¹⁰⁵

Obdobně *Lumen Gentium* označuje živé za poutníky, kteří mají být duchovně úzce spojeni se zesnulými: „Jednota poutníků s bratry zesnulými v Kristově pokoji se nijak nepřerušuje, ba podle stálé víry církve se ještě posiluje vzájemným sdílením duchovních hodnot.“¹⁰⁶ Je-li pro věřící modlitba za živé účinná, proč by měla být za mrtvé bez účinku? Věříme, že smrt není koncem, ale jen stupněm, za kterým lidská existence pokračuje. Tato víra se opírá o velikonoční tajemství, že láska je silnější než smrt - Kristus svou láskou k lidstvu smrt přemohl.

Cílem liturgické obnovy po posledním koncilu bylo znovu promyslet nebo úplně opustit všechno, „co docela neodpovídá vnitřní povaze liturgie“ (*SC 21*). Existovalo množství druhořadých obřadů, které se v průběhu staletí vyvinuly ze zvyků a obyčejů lidové zbožnosti, a ty často zastíraly samo jádro každé liturgie, totiž oslavu vysvobození a vykoupení ve smrti a zmrtvýchvstání našeho Pána. Proto bylo potřeba všechny texty (i úkony) znovu uspořádat tak, aby jasněji vyjadřovaly to svaté, čeho jsou znamením. Záměrem koncilu ale nebylo vyhladit lidové zvyklosti ze života věřících. Naopak „církev má v úctě a podporuje krásné duchovní dědictví různých ras a národů. Všechno, co je ve zvyklostech národů a není (tím nutně) spjato s pověrami a bludy, hodnotí příznivě a pokud je to v její moci, plně to uchovává.“¹⁰⁷

2.2.3 Tradice slavení památky Všech věrných zemřelých

Lidové zvyky a jejich propojení s liturgickým rokem jsou důležité pro poznání našich kořenů a mohou být velkou inspirací. Tradičním lidovým

¹⁰⁵ *Katechismus katolické církve*, čl. 962.

¹⁰⁶ *Tamtéž*.

¹⁰⁷ *Dokument 2. vaticánského koncilu, Sacrosanctum Consilium*, čl. 37.

názvem pro památku Všech věrných zemřelých jsou „Dušičky“. Ve dnech okolo hlavního „dušičkového“ svátku lidé častěji než jindy v roce přichází ke hrobům svých blízkých, nebo alespoň navštíví hřbitov jako pietní místo. Je zvykem upravit hroby, ozdobit je květinami, věnci a zapálit svíčky, které jsou symbolem života. To se děje jako vzpomínka. Většina se při návštěvě hřbitova ztiší v úctě k zemřelým a věřící se připojí nějakou formou modlitby. Je ctí každé rodiny, aby již před svátkem Všech svatých byly hroby pěkně upraveny.

Pokud bychom se podívali hlouběji do minulosti, viděli bychom, jak hlasatelé Kristova učení v západní Evropě potírali pověrečné, pohanské obyčeje při pohřbu a slavení památky zemřelých. Podle Čenka Zírta¹⁰⁸ byly pohřební lidové obyčeje vyhlášeny za přežitky pohanských obřadů. „Důtklivě napomíná papež Řehoř III. v listech biskupům německým z let 737-739 křesťany, aby se varovali pohanských obřadů nad mrtvými. Pohřební slavnosti lidové přivábily i kněze křesťanské, kteří neváhali se jich účastniti, obětovali býky a kozy božstvům pohanským a pojídali jídla při hostinách na oslavu mrtvých. Pitky při hrobech nabývaly takových rozměrů, že církve vydávala znova a znova přísné zákazy vybízejíc opět, aby památka zesnulých byla uctěna způsobem křesťanským, důstojným. Ještě při zpovědi se ptal kněz, zdali se kdo účastní těchto slavností, zda pojídá z jídel obětovaných na hrobech.“¹⁰⁹

„Zažihání svící, zejména v oblasti kultu zemřelých (jako ochrany před démony), je zvyk dávno předkřesťanský, který křesťané po určitém váhání rovněž převzali. Ve světle svící vidí věřící symbol Krista a hořící světla jim také připomínají bdělé panny a služebníky očekávající příchod ženicha a pána (Mt 25, 1-12; Lk 12,35).“¹¹⁰

„Ve starých slovanských zvycích, udržovaných ve starších dobách, u nás místy ještě v 19. století, se na dušičkových hrobech k uctění nebožtíků symbolicky hodovalo, nebo se ponechal na hrobech díl pokrmu.“¹¹¹ V minulosti

¹⁰⁸ Kniha *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku* vyšla v roce 1894 v původním názvu *Indiculus superstitionum et paganiarum*. Překlad byl vydán ke 100. výročí Národopisné výstavy Československé konané v Praze roku 1895. Srv. ZÍRT, Č. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*, s. 3.

¹⁰⁹ ZÍRT, Č. *tamtéž*, s. 11.

¹¹⁰ BERGER, R. *Op. cit.*, s. 496.

¹¹¹ LANGHAMMEROVÁ, J. *Lidové zvyky*, s. 228. Autorka PhDr. Jiřina Langhammerová je přední odbornicí v oboru lidových krojů a textilu a vynikající znalkyní českého folkloru a zvyklostí. Pracuje jako vedoucí

se v některých oblastech českého a moravského venkova peklo zvláštní pečivo zvané dušičky. Jím se obdarovávali chudí lidé, pocestní nebo žebráci.¹¹²

Výzdoba hrobů byla na přelomu minulého století ještě velmi prostá. „Hroby se ponejvíce obkládaly drnem, proutěnou ohrádkou nebo se líčily vápnem. Kvítím se vysazovaly zřídka a to jen takovým, které nevyžadovalo péči.“¹¹³ Ve velkých městech se již na počátku 20. století zavedl prodej tzv. makartových a drátěných věnců z umělých květin. Návštěvy hřbitova ve dny Všech svatých a památky Všech věrných zemřelých byly současně i společenskou záležitostí. Staří lidé, pokud nemohli v tyto dny na hřbitov, slavili památku zemřelých doma.

Dušičkové svátky bývaly také příležitostí k pietnímu uctění známých osobností veřejného a kulturního života, v devadesátých letech 19. století využívanému rovněž k manifestaci politických, vlasteneckých a národnostních postojů. Součástí vzpomínkových aktů bylo v té době vedle kladení věnců a projevů také rozvíjení praporů a sborový zpěv. Vedle lidového pojetí tohoto svátku se nyní každým rokem konají církevní slavnosti v kostelích a na hřbitovech.¹¹⁴ Mezi nejokázalejší patří mše svatá sloužená 2. listopadu na vyšehradském Slavíně, kde odpočívají velikáni české kultury. Za jejich duše a všech ostatních zemřelých se zde modlí spolu s dalšími kněžími a množstvím Pražanů pražský arcibiskup.

2.3 Halloween

Halloween je svátkem, který se vyvinul ze svátku Samhain. Samhain byl tradičním a významným svátkem dávných Keltů. Samotný termín oslav Halloweenu těsně předchází oběma významným křesťanským svátkům. Tato kapitola popisuje duchovní tradici, ze které se zrodila dnešní podoba tohoto svátku.

---

národopisného oddělení Historického muzea Národního muzea. Srv. LANGHAMMEROVÁ, J. *Lidové zvyky*, obal knihy.

¹¹² Srv. ŠOTTNEROVÁ, D. *Lidové tradice*, s. 99.

¹¹³ NAVRÁTILOVÁ, A. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, s. 336.

¹¹⁴ Srv. LANGHAMMEROVÁ, J. *Op. cit.*, s. 228.

2.3.1 Historický vývoj

V dnešní době je zkoumání života Keltů oblíbenou, až módní záležitostí. Paradoxně se jedná o kulturu, která nám sama o sobě nezachovala prakticky žádný písemný doklad, ale všechny zprávy o způsobu jejich života pochází ze svědectví národů, které s nimi přišly do kontaktu.

První záznamy o existenci Keltů máme z 6. století před Kristem. Jsou to první, historicky doložené obyvatelé středoevropského prostoru, kde na rozsáhlém území žili jako kmeny se společným jazykem, kulturou a náboženstvím. Nepotřebovali se však sjednotit pod jednoho vladaře. Možná i proto podlehli v 1. století př. n. l. Římu, jehož vlivem byla pak keltská kultura pohlcena, nebo vytlačena na okraj říše (Irsko, Skotsko, ale i Bretaň). Na území Čech a jižní Moravy sídlil keltský kmen Bójů. Jeho jméno je ukryto v pozdějším názvu naší země - Boiohaemum.¹¹⁵ Keltové měli pověst neobyčejně pilných hospodářů na svém území. Vynikali jako řemeslníci, stavitelé i umělci. Jako první na našem území používali hrnčířský kruh k výrobě keramiky. Zvládli technologii ražby mincí. Jako stavitelé budovali první silnice a na nich uměli stavět mosty. Budovali též rozsáhlá opevněná hradiště, jak také na našem území dokládají vícere nálezy.

Po několika staletích dominantního postavení ve střední a středozápadní Evropě byla kultura Keltů pohlcena okolními národy. Tyto si následně podrobila rozpínající se Římská říše. A když v roce 43 n. l. vstoupila římská vojska pod vedením císaře Claudia do Británie, ovládla tak poslední keltská území.

V průběhu dalších století Evropu ovládlo křesťanství, které na jednu stranu potíralo pohanské modly, na druhou stranu respektovalo zvyky a tradice, které nebyly v konfliktu s naukou církve. Samhain tak žil jako svátek dál, především v některých zemích Západu. Ve střední Evropě a tedy i v českých zemích se „motivy s možnou vazbou na keltské duchovní podloží propojily s novějšími motivy a jsou rozptýleny v čase vlastního novoročí“.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Srv. FILIP, J. *Keltská civilizace a její dědictví*, s.12.

¹¹⁶ LANGHAMMEROVÁ, J. *Op. cit.*, s. 228.

V 18. a 19. století proběhlo několik významných vystěhovaleckých vln, kdy se vydaly z Evropy do Ameriky statisíce Irů. Ti s sebou přinesli nejen svoji katolickou víru, ale i své zvyky a Halloween byl mezi nimi na předním místě. Tradice keltského Halloweenu, jako reminiscence evropského zvykového základu, dostala na novém kontinentě osobitý směr vývoje. Tradice spočívala předně ve zhotovení a vystavení lucerny. Lucernám se podle legendy říkalo Jack-O-Lanterns. V souladu s tradicí se lucerna (anglicky „lantern“) vyřezávala z tuřínu, brambor a nebo z červené řepy. Přenesení svátku do Ameriky znamenalo změnu hlavního symbolu - namísto nedostupného tuřínu se v Americe druhé poloviny 19. století začala používat dýně.¹¹⁷ Postupem času se v Americe ze svítících dýní vyvinuly bizarní masky všeho druhu jako u nás o masopustu.

2.3.1.1 Samhain

Samhain patří mezi nejvýznamnější keltské svátky. V životě všech keltských národů se dělil rok na dvě části - zimu a léto. Keltský Nový rok připadal na Samhain a dnes se slaví jako Halloween. Tento svátek označoval počátek zimy. Keltský svátek Samhain, z kterého vychází současný Halloween, je tedy zvláštní v tom, že se jednalo o oslavu nadcházejícího nového roku.¹¹⁸ V řadě náboženství začátek nového roku připomíná prvotní chaos, ze kterého se vynořuje řád. V případě Samhainu je znakem chaosu to, že se vrací zemřelí a živí s nimi komunikují.

2.3.2 Tradice

Mimo náboženskou stránku byla se Samhainem spojena i určitá pravidla občanského života. Každý z keltských svátků byl poznamenán zákazem

---

¹¹⁷ Stejným způsobem se až do poloviny 20. století maskovala „lucka“ na Slovensku a další masky po celé Evropě. Populární „halloween“ z dýně s prořezanýma očima a ústy a světýlkem uvnitř je tedy v podstatě prastará evropská maska. Avšak ve vlastní Evropě se vývojem zvyky spojené s uctíváním mrtvých christianizovaly a připomenuté typy masek v této souvislosti většinou upadly do zapomnutí. Srv. LANGHAMMEROVÁ, J. *Op. cit.*, s. 228.

¹¹⁸ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 265.

násilného jednání, únosů, krádeží, vymáhání dluhů atd. Pokud někdo porušil tento zvyk, byl tvrdě potrestán, protože tím zavinil zpřetrhání posvátných svazků mezi kmeny a bohy. Samhain byl svátkem míru a přátelství, během něhož nesměla být pozvednuta zbraň.

Keltové věřili, že té noci se domů vrací duše zemřelých a vyhledávají tak pomoc příbuzných, aby jim pomohli překročit onu hranici do Země mrtvých. Lidé proto vyráběli svítilny, aby duchům posvětili na cestu. K Samhainu se váže více zvyků, které se v zemích s keltskou kulturou udržely i po několik staletí. Je to například spalování figuríny z hadrů a slámy, což představovalo rituální zřeknutí se a likvidaci všeho, co špatného bylo vykonáno. Tak se činilo o samhainské noci nebo v některé z pěti následujících. Mezi zvyky spojené se Samhainem patří prostírání u večeře i pro zesnulé příbuzné, u kterých se čekalo, že přijdou rodinu navštívit. Lidé se také převlékali do starých cárů a malovali si obličej, aby se uchránili před zlými duchy. Odtud také pochází tradice čarodějnic, strašáků, skřítků, víl a démonů, která je spojována s tímto svátkem. Toto období bylo považováno za příznivé pro různé věštby budoucnosti, zda se někdo ožení, zemře, nebo ho stihne nějaká nemoc.¹¹⁹

Jiřina Langhammerová se opírá o historické zlomky a analogie a tvrdí, „že náboženské představy pohanských Keltů i dalších kmenů té doby byly dosti vzdálené pozdějšímu křesťanskému myšlení.¹²⁰ Principem jejich víry nebyla láska, ale strach, jak tomu bylo i u jiných předkřesťanských filosofii. Traduje se ale, že zavedení křesťanského svátku Všech svatých v anglosaských zemích na 1. listopad má spojitost se vznikem názvu Halloween.¹²¹ Anglicky se svátek Všech Svatých jmenuje All Hallows' Day . Předvečer tohoto svátku se jmenoval All Hallows' Evening - ve slangu prostě Halloween.¹²²

V průběhu dalších staletí se (také vlivem křesťanství) keltský Samhain stával tradičním obyčejem, svátkem s vnějšími úkony. Tak vznikal dnešní

¹¹⁹ Srv. Kolektiv autorů. *The New Encyclopaedia Britannica*, s. 646.

¹²⁰ Srv. LANGHAMMEROVÁ, J. *Op. cit.*, s. 228.

¹²¹ Srv. Kolektiv autorů. *The World Book Encyclopedia*, s. 24 - 25.

¹²² Srv. ŠOTTNEROVÁ, D. *Op. cit.*, s. 100.

Halloween. Do současnosti přežila tradice Samhainu především v podobě Halloweenu, zejména v anglicky mluvících zemích. V menším měřítku se rozšířila i do jiných zemí včetně České republiky.

Tradici vydlabávaných luceren, nazývaných Jack-O-Lanterns, doprovází řada legend. Snad nejčastěji uváděná legenda vypráví o irském pobudovi a opilci jménem Jack.¹²³

Jack se na Halloween opil tak, že ďábel chtěl vzít jeho duši ihned s sebou. Jack uprosil ďábla, aby mu povolil ještě poslední drink. Ďábel souhlasil, a protože Jack neměl peníze, dokonce se proměnil na šestipencovou minci, aby Jack mohl zaplatit. Byli domluveni, že se hned po zaplacení ďábel promění zpět. Jack ale okamžitě popadl minci a uvěznil ďábla ve své peněžence. Ten začal prosit a pak hrozit. Nakonec dal Jack ďáblu svobodu výměnou za další rok života. Nato Jack opět podlehl alkoholu.

Příští Halloween tu byl ďábel znova. Jack navrhl ďáblu jedno z lahodných jablek na blízké jabloni. Jablka ale rostla vysoko. Proto vzal Jack ďábla na ramena a vysadil ho na strom. Jakmile byl ďábel na stromě, vyřezal Jack do kmene kříž a ďábel nemohl slézt ze stromu. Ďábel zuřil a nabídl Jackovi dalších deset let života. Ale Jack si prosadil svobodu bez dalších závazků k ďáblu. Poté se Jack opět vrátil k alkoholu, kterému před dalším Halloweenem podlehl a zemřel. Do nebe ale pro mnoho špatných skutků nesměl a také ďábel ho do pekla nepřijal, vždyť mu slíbil, že už pro něj nikdy více nepřijde. Na pomoc dal ďábel Jackovi rozžhavený uhlík, který ho měl provázet cestou. Jack ho vložil do lampy z vydlabané řepy, která mu od té doby svítila na jeho věčné putování.¹²⁴

Tato pověst (i tento svátek) má jistou podobu s lidovým pojetím dnešních Dušiček. Vyjadřuje totiž bezvýchodnost stavu, ve kterém se nalézá duše, která nepatří ani nebi ani peklu. Žijící člověk by jí chtěl pomoci, ale je bezradný - neví jak. Pociťuje strach. Naproti tomu křesťanské pojetí památky Všech věrných

¹²³ Srv. Kolektiv autorů. *The World Book Encyclopedia*, s. 24 - 25.

¹²⁴ Srv. ŠOTTNEROVÁ, D. *Op. cit.*, s. 100.

zemřelých je plné naděje a duchovní aktivity ve prospěch duší, které zatím plně nepatří nebi.

2.3.2.1 Současný způsob slavení Halloweenu

Halloween je zejména v anglosaských zemích velmi populárním svátkem. Navazuje na keltský Samhain, který je dnešnímu Halloweenu kulisou pro pořádání rozmanitých společenských akcí. O návaznostech duchovně - kultovních lze více než pochybovat. Ještě hůře bychom hledali spojitost Halloweenu s křesťanským svátkem Všech svatých nebo s památkou Věrných zemřelých, přestože Halloween je svými příznivci někdy s oblibou považován za předchůdce Dušiček.¹²⁵

Slavení tohoto svátku lze přirovnat ke karnevalu pro děti i dospělé, jehož hlavním dnem je každoročně 31. říjen. Velká důležitost se dává kostýmům a rekvizitám, tím se svátek nejvíce přibližuje Samhainu. Děti oblečené do strašidelných kostýmů obcházejí domy sousedů a tradičním pořekadlem „Trick or treat“ (Koledu, nebo vám něco provedu) koledují o sladkosti. Celková atmosféra je na mnoha místech taková, že ve stylu Halloweenu musí být všechno.

Dvacáté století zaznamenalo prudký vzestup zájmu o keltské reálie na mnoha úrovních. Celá řada lidí usiluje nejenom o oživení keltské tradice, ale ráda by ji učinila součástí svého každodenního života. Původní svět Keltů přežívá díky mýtům a magii. Mýty popisují uspořádanost světa, magie řídí běh denního života ve shodě s tímto prvotním zákonem.¹²⁶

2.4. Společné a rozdílné rysy slavení památky Všech věrných zemřelých a Halloweenu

V této podkapitole se zaměříme na spolupůsobení svátku Halloween a Památky Věrných zemřelých na současnou společnost a hlavně vliv obou

¹²⁵ Srv. *The World Book Encyclopedia*, s. 24 - 25.

¹²⁶ Kniha *Keltské duchovní tradice* se zabývá prvořadě mytologií a duchovním odkazem Keltů. Srv. MATTHEVSOVÁ, C. *Op. cit.*, s. 126.

na mládež. Svátkem „Dušičky“ bude nazváno všechno, co se v současnosti považuje za součást tohoto svátku, tzn. jak liturgická oslava památky Věrných zemřelých tak i tradiční lidové projevy.

Za „Halloween“ je považován svátek, který má kořeny ve shora popsaném Samhainu, ale jeho současná realita má spíše podobu karnevalu. V českých poměrech oslovuje především mladší generaci.

2.4.1 Důsledky slavení Halloweenu

České země v současnosti rozhodně netvoří duchovní základnu Evropy. Dominuje zde obyvatelstvo „bez vyznání“. Přesto existují životní situace a momenty, kdy se filosofické zásady odsouvají a ponechává se pole duchovní tradici.¹²⁷ Příkladem pravdivosti takového tvrzení jsou právě Dušičky. Svátek, kdy se lidé přirozeně obracejí ke svým zesnulým předkům a po svém je uctívají.

V mnoha rodinách se Dušičky připomínají různými zvyklostmi a oprávněně lze předpokládat, že žáci se s nimi doma setkávají. Přesto na nábožensky nevyhraněnou populaci může časová, ale i tematická blízkost Halloweenu a Dušiček působit dojmem splývání obou svátků. Současně lze pozorovat, že pro děti a mládež je víc přitažlivější Halloween než Dušičky. Proč tomu tak je?

Je realitou, že malé děti jsou ke slavení Halloweenu vychovávány a děje se tak úplně přirozenou cestou. Učitelky v mateřských školách a maminky v mateřských centrech hledají náplň pro činnost s dětmi. Potíže s plánováním činnosti usnadní možnost zařadit do programu pro děti halloweenský podvečer jako tematický karneval. Později (ve školním věku) se Halloween stává námětem pro tolik žádané projekty na ZŠ (hlavně v AJ). Další vděčnou variantou může být společná příprava dýňových a jiných výzdob v rámci "výtvarného tvoření" s dětmi. Proto i ve svém okolí vidíme v tomto čase dýňovou výzdobu většinou tam, kde vyrůstají malé děti, které tento zvyk přirozeně přijímají.

---

¹²⁷ LANGHAMMEROVÁ, J. *Op. cit.*, s. 227.

I v pozdějším věku může být Halloween pro dopívající mládež dostatečně atraktivní. Mládež totiž automaticky touží po nových prožitcích, které by překonávaly zážitky včerejší. Situace, kdy již nelze postoupit do vyšší úrovně, může přivést mladého člověka lehce ke ztrátě zájmu o činnosti, kterým se třeba i dlouhodobě věnoval. Část mladých si pak volí extrémní "adrenalinové aktivity", či vyhledává svět záhadných jevů. V této touze po akci, která je pro mládež typická, je ovšem ukryta velká nevýhoda pro prožívání kteréhokoli křesťanského svátku. Pro případ Dušiček to platí samozřejmě také.

Naproti tomu Halloween nabízí maximální kreativitu jednotlivce, spojenou s pocitem masovosti. Oba tyto znaky jsou velmi přitažlivé a kontrast s každoročně stejnou oslavou křesťanských Dušiček může tuto přitažlivost ještě znásobit. Halloween je pro mnohé jistotou specifické zábavy.¹²⁸ Mimo to je „nálepkou“, kterou se dá označit jakákoli akce. Pokud si nevytvoříme své projekty se svou kulturou, zdá se, že Halloween by mohl mít v našich poměrech slibnou budoucnost.

Mezi další důvody, proč mladí lidé oslavují Halloween, patří **nekonvenčnost**. Něco, co překračuje standard „obyčejného“ života v rodině. Tato vlastnost mládí je často zneužívána k manipulaci (viz např. reklamní slogany typu „nevaž se - odvaž se“). Dále je to **společná činnost**. A většinou mimo dohled autorit (masky, společné jídlo, vyrábění dýní se světýlky,...). Dalším důvodem, naštěstí ne tak častým, ale bez pochyb nejzávažnějším, je **přitažlivost magie a spiritismu**. Halloween může skrze uznání moci zlých duchů a zahledění na zlo uvádět člověka do temných stránek života. Liturgický slovník přibližuje nebezpečí v souvislosti s magií: „Zdrojem magie je víra, že si božstvo lze zpřítomnit nebo si na něm vynutit nějaký zásah, který má sloužit lidským záměrům pomocí určitých ritů. Jako magické není možné kvalifikovat jen jednotlivé úkony, ale spíše duchovní postoj, z něhož vykonávání takových

---

¹²⁸ Srv. Kolektiv autorů. *Oxford: školní encyklopedie*, s. 43.

úkonů vyvěrá. Při magickém jednání člověk už není vnitřně zakotven v Božím působení, ale svou vlastní iniciativou se od něho izoluje.¹²⁹

2.4.2 Kultura vztahu k zemřelým v dnešní společnosti

Důvodem, proč se Halloween v našich zemích rozšiřuje, může být ztráta „kontakту“ se zemřelými. Kult zemřelých hrál odjakživa v lidském společenství významnou roli. To platí nejen o obřadu pohřbu, ale i o místě uložení. Už v dobách pohanských se věřilo, že duše nezaniká zároveň s tělem a za určitých okolností se může navracet. Tomu odpovídaly nejrůznější obřady k uctění ducha zemřelých. Pohanské národy konaly zádušní slavnosti, zvykem bylo obětovat na hrobech pokrmy a nápoje k usmíření zemřelých a temných čarovných sil. Také zapalování ohňů sloužilo v neposlední řadě k odehnání nečistých sil. Bylo tomu tak u Keltů a podobně i u Slovanů.

Svou kulturu k zemřelým mělo pochopitelně po celá dvě tisíciletí i křesťanství. Smrt byla v křesťanství doprovázena řadou menších i významnějších, ale vždy důstojných projevů: od zvonění umíráčku až po různá requiem světových autorů. Ale období posledních několika desetiletí jakoby odmítalo realitu smrti. Je to dáno jistě i tím, že počet věřících u nás i v ostatních evropských zemích stále klesá. Česko je jednou z mála zemí, kde je počet věřících nižší než lidí bez vyznání. Namísto staropohanského strachu z mrtvých a jejich usmiřování nastupuje novopohanský strach z prázdnoty a její zahánění. Zesnulí jsou co nejdříve odvezeni ze svého prostředí a „posledními věcmi“ se pověřují pohřební agentury. Za běžné a ekonomické ukončení pozemské pouti se dnes považuje zpopelnění (u nás 75%).¹³⁰ Tento způsob často přetrhává zbývající pouta, která živým s mrtvými ještě zbývají, protože pohřební obřady mají hlavně lidský a psychologický význam.¹³¹

Kultura strachu z posmrtné prázdnoty - to je vhodný předpoklad k šíření veselého Halloweenu. Oba svátky jsou časově umístěny těsně vedle sebe a jejich

¹²⁹ BERGER, R. *Op. cit.*, s. 261. Spodní proud magického myšlení se udržuje ve všech náboženstvích, i v křesťanství, hlavně v projevech lidové religiozity. Také v křesťanských obcích je třeba neustálé snahy o osobní přístup k bohoslužbě, aby byly magické představy a postoje eliminovány. Srv. BERGER, R. *Op. cit.*, s. 261.

¹³⁰ Srv. SÍGL, M. *Co víme o smrti*, s. 326.

¹³¹ Kultura vztahu ke smrti vypovídá o kultuře společnosti vůbec. Srv. HALÍK, T. *Prolínání světů*, s. 95.

základem je připomínka mrtvých předků. Na první pohled tedy mají k sobě blízko, ale výčet společného tím nejspíš končí. Halloween a Dušičky se výrazně liší pojetím. Halloween přejímá z tradice Samhainu strach z mrtvých. Tento strach zahání „zbraněmi života“, tedy smíchem a zábavou. Jiné řešení nenabízí. Naproti tomu v Dušičkách převažuje „setkání v lásce“ s předešlými generacemi. Důležitým důsledkem tohoto setkání je reflexe „konce“ ve vlastním životě. Křesťanské pojetí dušiček jde ještě mnohem dál, když zemřelé považuje za předchůdce na společné cestě ke spáse, kterým lze různými duchovními prostředky pomáhat. Strach z duší zemřelých křesťanství nezná.

2.4.3 Důsledky nepochopené kultury vztahu k zemřelým

Současný Halloween nehledá vazbu na duchovní život. V tom je jistě zcela neporovnatelný s Dušičkami, které jsou plodem lásky církve putující k „bratřím, kteří se po smrti ještě očišťují“.¹³² Jako každé lidské dílo je i Halloween doprovázen známými bolestmi dneška. Slavení svátku nemá pevná pravidla. Jediným nepsaným pojátkem je jakési karikování smrti (eventuálně temných sil).¹³³ To se vyjadřuje kostýmy a dekoracemi a záleží na fantazii, jak se upraví zevnějšek. S vnější úpravou souvisí i ladění vnitřního postoje na jakési tajemno, existenci nevysvětlitelných jevů, nebo kontaktů se záhrobím. Ať po stránce vnější, tak i vnitřní si může jedinec nebo skupina zajít tak daleko, kam až chce. Důsledkem této "svobody" je roztržštěnost a ztráta hlubšího smyslu oslav. Existuje různost v pohnutkách ke slavení, navenek vše propojují pouze dekorace.

Obdobně jako při jiných společenských akcích může „psychologie davu“ s přispěním alkoholu ztratit kontrolu nad během událostí, jako se tomu stalo v roce 2008 při oslavách v Mnichově. V nastalých nepokojích byla ničena auta a zapalovány telefonní budky.¹³⁴

Posun českého svátku dušiček více ke komerčnímu pojetí, jako je tomu v případě Halloweenu, by uvítali obchodníci i ekonomové. V zemích svého

¹³² Dokument 2. vatiánského koncilu, *Lumen gentium*, čl. 51a.

¹³³ Srv. KOCH, A. *Bez zbraní i kečupu* [online]. 2009 [cit. 2009-11-5].

¹³⁴ Srv. *Dušičky vs. Halloween* [online]. 2009 [cit. 2009-11-5].

vzniku je Halloween významným impulsem k nakupování. Toto období je pro ně hned po Vánocích druhým nejvýdělečnějším v roce.¹³⁵ Souvislost s tajemnem využívá ke svým ziskům i filmový průmysl. V důsledku tak ale jen přispívá ke vnímání Halloweenu jako hororového tématu. Bohužel se komerce projevuje i při slavení Dušiček. Přibývá situací, kdy pozůstalí honosnou výzdobou kompenzují kratší čas na zamyšlení, které předkům věnují.¹³⁶

2.4.4 Možnosti prohloubení smyslu tradice Halloweenu

Pomineme-li výstřední projevy, zjistíme, že Halloween ve svém prostředí plní úlohu lidové tradice tak, jak se to od lidových obyčejů očekává. Lidé se schází a prožitím neobvyklých dní tohoto svátku se mají šanci lépe poznat. Společné stolování splňuje významý rys lidského společenství. „Důvěra a přátelství se dává najevo v podobě pozvání k jídlu, v účasti u rodinného stolu.“¹³⁷

Chvályhodný je projekt „Trick or Treat for UNICEF“, který vznikl v roce 2004 a ukazuje možnost, jak dát Halloweenu hlubší náplň. Jedná se o program, ve kterém děti chodí o halloweenské noci od domu k domu a vybírají peníze pro UNICEF. Projekt je zaměřený na pomoc dětem z Indie, kdy mohou přispět všichni, kteří chtějí zajistit normální život dětem, umožnit jim přístup k čisté vodě, ke vzdělávání, ke zdravotní péči, křesťanství atd. UNICEF tímto projektem pomáhá jednak materiálně dětem např. v Indii a jednak vhodným způsobem vychovává americkou mládež.¹³⁸

K osvětě o obsahu a smyslu křesťanského svátku památka Všech věrných zemřelých nabízí tato diplomová práce projekt „Vstup do věčnosti“. V projektu se žák setká s podstatou svátků Dušičky i Halloween, mimo to se seznámí s kulturou vztahu ke smrti i v dalších světových náboženstvích. Žáci porovnají

---

¹³⁵ Srv. PAWELEK, R. *Americké svátky*, s. 2.

¹³⁶ Srv. *Dušičky nebo Halloween* [online]. 2009 [cit. 2009-11-5].

¹³⁷ BERGER, R., *Op. cit.*, s. 462.

¹³⁸ Srv. PAWELEK, R. *Op. cit.*, s. 2.

tradice slavení Dušiček a Halloweenu. V projektu se nehodnotí tradice obou svátků, necháváme žáky, aby si provedli porovnání sami.

3 Vývojová psychologie žáků II. stupně ZŠ, jejich projektová činnost a praktické provedení projektu „Vstup do věčnosti“

Téma diplomové práce je v první kapitole zařazeno podle ŠVP CMcZŠ do vzdělávací oblasti **Člověk a společnost**, vzdělávacího oboru **Dějepis, Občanská výchova a Náboženská výchova**, které se týkají žáků druhého stupně. Zvláště v oboru Náboženská výchova je v okruhu **Příkázání lásky** výstupem vnímání bolesti a smrti pubescentem ve světle Ježíšova kříže. Proto se nyní dotkneme hlavních aspektů vývoje žáků tohoto období. Dále si v této kapitole krátce přiblížíme hlavní zásady projektového vyučování, které jsou využity v projektu „Vstup do věčnosti“. Podrobný popis je uveden v příloze.

3.1. Období pubescence

Dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná kolem 11. roku života a končí dosažením dospělosti přibližně ve dvaceti letech. První fáze dospívání, tj. mezi 11. a 15. rokem, se jedná právě o období, kdy žáci navštěvují 2. stupeň základní školy. Toto období se nazývá pubescence.¹³⁹ Období pubescence můžeme ještě rozdělit¹⁴⁰ na:

a) fázi **prepuberty** (11-13 let)¹⁴¹

b) fázi **vlastní puberty** (13-15 let)

Podle Rudolfa Smahela se období pubescence může nazvat také obdobím „rozloučení s dětstvím“. Jedná se o fázi, kdy se pudovou silou pubescence rozbíjejí pevné struktury dětství.¹⁴² Z **biologického** hlediska vymezujeme období dospívání jako úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a na druhé straně dovršením optimální reprodukční schopnosti. Tělesné

¹³⁹ Srv. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 209.

¹⁴⁰ Období dospívání je v literatuře rozdílně děleno. Můžeme se setkat s členěním na fáze puberty a adolescence, na dělení do dvou period – časnou a pozdní adolescenci, nebo na členění diferencovanější, které tuto vývojovou etapu rozděluje na prepubertu, pubertu a adolescenci. Toto dělení používá i Jitka Šimíčková – Čížková. Srv. ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*, s. 101.

¹⁴¹ U chlapců o jeden až 2 roky později, srv. LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 139.

¹⁴² SMAHEL, R. *Učitel a jeho žáci*, s. 5.

zrání mění vztah mladistvého k vlastnímu tělu, k sexualitě, k celé vlastní osobnosti, k rodičům a k vrstevníkům. V **psychologickém** smyslu mluvíme o dospívání jako o ohlašování nových silných pudových (sexuálních) tendencí a následně i o hledání způsobu jejich uspokojování a kontroly. Pro toto období je zároveň typický rozvoj abstraktního způsobu myšlení. Z pohledu **sociologa** se puberta vyčleňuje jako zvláštní úsek mezi dětstvím a dospělostí teprve od minulého století. „Předtím byl jedinec přijímán jako závislé dítě s velmi omezenými právy a povinnostmi anebo jako dospělý, který již začal pracovat a účastnil se i celého života dospělých.“¹⁴³ Existence období dospívání tedy umožňuje jedinci lépe rozvinout své schopnosti a celou osobnost, a dává také čas k přípravě na život v dospělosti. Rudolf Smahel rozlišuje tři vrstvy toho, co charakterizuje dospívajícího: zrání tělesné a psychosexuální, rozvoj inteligence a krize autorit.

3.1.1 Kognitivní vývoj

Mezi hlavní znaky psychického vývoje v období dospívání patří kognitivní vývoj, emoční vývoj a sociální vývoj.

V **kognitivním vývoji** udělá pubescent velký krok vpřed. Je schopen chápat i abstraktní pojmy jako spravedlnost, právo apod. Má-li řešit nějaký problém, nespokojí se nyní s jediným řešením, ale uvažuje o různých alternativách, vytváří si hypotézy a ověřuje si je v myšlenkách nebo ve skutečnosti. Často si dospívající vytváří domněnky, které nemají s reálnou skutečností nic společného.¹⁴⁴ „Jakmile si pubescent osvojí hypotetické myšlení, začne je považovat za všemocné.“¹⁴⁵ Často kritizuje autority a jejich tvrzení. Rodiče, učitelé a všichni vychovatelé bývají někdy touto zaostřenou kritickou schopností zaskočeni. Někdy si myslí, že dítě někdo navádí, že si to přineslo od kamarádů atd. Většinou se ale jedná pouze o přirozený projev vývojového

---

¹⁴³ Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 87.

¹⁴⁴ Srv. *tamtéž*, s. 89.

¹⁴⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Op. cit.*, s. 218.

pokroku. „Je třeba, abychom jako vychovatelé z kritických projevů dospívajících dětí sami vyvodili ponaučení a hledali cestu nápravy.“¹⁴⁶

3.1.2 Emoční vývoj

Po emoční stránce je období pubescence charakterizováno velkou citovou rozkolísaností. Pubescent střídá nálady velmi často. Chvíli má depresi, chvíli je v povznesené náladě, snadno vybuchuje, často reaguje impulzivně a nepředvídatelně. Změna emočního prožívání se navenek projevuje také nedostatkem sebeovládání a to přispívá ke vzniku konfliktů. Pubescent se stává méně přijatelným a hůře akceptovatelným.¹⁴⁷ Také se hůře soustředí, zhoršuje se mu spánek nebo chuť k jídlu, velmi typická je častá únava. Mnozí dopívající se v sobě nevyznají, hledají proto druhé, nejčastěji mezi vrstevníky, kteří by jim rozuměli. Zajímavé je, že dospívání a zejména jeho 1. fáze, je nejobtížnější ve vyspělých zemích.¹⁴⁸

Mladistvý se cítí zmatený a bez orientace. V pubescenci, která je obdobím smutku, má každé dítě určitou představu o sobě, o svých vztazích a o světě, i když neprožilo šťastné dětství. Této důvěrné psychické a sociální oblasti se teď musí vzdát ve prospěch nových a neprobádaných vztahů. Opuštění stavu jistoty vyvolává strach. Pubescent musí opustit známý terén a vydat se k novým břehům, které jsou ve své struktuře zcela neznámé. Současně prožívá ztrátu svého dětského „já“. Také oddělení od rodičů je pro něj těžké. Chtěl by setrvat ve vzájemně důvěrném vztahu, ale současně by se chtěl od nich odpoutat, aby se stal samostatným ve svém snažení. Všechna tato odpoutávání jsou spojena s pocitem smutku, které v jeho dosavadním životě neměly obdoby. Tyto změny vyvolávají stav vnitřní prázdnoty, osamění a zmatku. Pubescent kolísá mezi přáním zachovat si svou minulost a opět zavést dřívější poměry a přáním, aby se mohl vyvíjet dále, účastnit se života dospělých a objevit všechny jeho

---

¹⁴⁶ SMAHEL, R. *Domov prožít - domov vytvářet*, s. 121.

¹⁴⁷ Srv. VÁGNEROVÁ, M. *Op. cit.*, s. 215.

¹⁴⁸ Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 91.

možnosti. „Osciluje mezi protiklady (nadšení proti světobolu, citlivost proti cynismu, přátelství proti samotě atd.).“¹⁴⁹ Pro pubescenta je toto období nesnadné. Z přítulného dítěte se náhle stal kolísavý a rozervaný dospívající se silnými příznaky melancholie, který může vychovatele v extrémním případě přivádět k panice se svými myšlenkami na sebevraždu.

3.1.3 Sociální vývoj

Velmi bouřlivý je i sociální rozvoj pubescenta. Psychický vývoj zcela obecně předpokládá postupné zvyšování autonomie.¹⁵⁰ Vývoj po sociální stránce má několik úkolů. Prvním z nich je postupné uvolnění od přílišné závislosti na rodičích a rodině. Někdy to probíhá klidným způsobem, někdy celá rodina prožívá dost tvrdé odtrhnutí se, pubescent prožívá revoltu. Dospívající na rodičích nachází chyby, které předtím neznali.¹⁵¹ V situaci, kdy se dospělí radují a smějí, mohou pubescenti reagovat vážností, až apatií. Potřebu nezávislosti mohou projevit i tím, že napodobují některá chování dospělých jako je kouření, pití alkoholu, přehnané používání vulgarismů, se kterými mají spojen pocit vlastní dospělosti.¹⁵²

Druhým úkolem sociálního vývoje je navázat vztah nejprve k vrstevníkům stejného pohlaví, vybrat si „nejlepšího“ přítele, dále pak k vrstevníkům opačného pohlaví. Nyní se přátelství zakládá na jiných hodnotách, než tomu bylo dříve. Záleží více na tom, zda mají jeden druhému co říci, zda si rozumějí. To podporuje schopnost otevřenosti, aby jeden i druhý mohl dávat a přijímat.¹⁵³

Třetí úkol socializace je hledání vlastního postavení, své „role“ ve společnosti, i hledání smyslu své vlastní existence.¹⁵⁴ Hledání svého „já“ ve společnosti a ve světě je pro období dospívání velmi charakteristické.

¹⁴⁹ SMÉKAL, V., MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti*, s. 113.

¹⁵⁰ Srv. *tamtéž*, s. 237.

¹⁵¹ Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 92.

¹⁵² Srv. ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Op. cit.*, s. 109.

¹⁵³ Srv. SMAHEL, R. *Op. cit.*, s. 125.

¹⁵⁴ Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 92.

Pubescent se sám sebou zabývá ve zvýšené míře. Aby si jedinec mohl vybudovat novou funkční identitu, musí nejdřív poznat své vlastnosti a kompetence.¹⁵⁵ Vlivem nesprávné výchovy v dětství a mládí dochází často k deformacím pocitu osobní hodnoty, např. k jeho snížení.¹⁵⁶ Dospívající si kladou otázky, které jim jako dětem dříve ani na mysl nepřišly: Jaký je smysl života, proč jsem vůbec na světě, jak je možná nekonečnost světa v prostoru a času a jaká nepatrná část toho všeho jsem já, jak je možné, že můj život je konečný a že jsem smrtelný? Ideál svého „já“ si dítě vytváří nejprve podle vzoru osob, které mu stojí nejbližší, později podle vzorů stále vzdálenějších.¹⁵⁷

Po psychické stránce je dospívání vyznačováno řadou protikladů, které ztěžují jeho adaptaci do společnosti. Na jedné straně prudce rostou kognitivní schopnosti pubescenta, ale na druhé straně mu chybí zkušenosti a nemá dostačující znalosti. Dospívající se chce rozhodovat podle svého, často podléhá vlivu vrstevníků.¹⁵⁸ Skupinová identita poskytuje pubescentovi zázemí v době, kdy se uvolňují rodinné vztahy. Vrstevníci se stávají neformálními autoritami, které mohou mít za určitých okolností větší vliv než autority dospělých. Konformita k normám skupiny je projevem příslušnosti jedince k ní. Skupina by jinak nekonformního člena nepřijala. Projevy loajality ke skupině mohou být velmi různé, od standartní úpravy zevnějšku až po nově preferovaný životní styl.¹⁵⁹ Mimo to, se začíná projevovat výskyt nežádoucích návyků, jako je kouření, alkohol, nebo v horších případech drogy.

„Kvalita vztahu s rodiči má pro utváření pocitu vlastní hodnoty a síly vlastního já větší význam než kvalita vztahu s vrstevníky.“¹⁶⁰ v tomto období velmi záleží na dobré komunikaci s rodiči, učiteli a dalšími dospělými a to bez povýšeného tónu a pouhých příkazů a hrozeb. Rodičovskou autoritu dále podkopává přílišná angažovanost tam, kde přirozenou autoritou nejsou dospělí,

---

¹⁵⁵ Srv. VÁGNEROVÁ, M. *Op. cit.*, s. 223.

¹⁵⁶ Srv. KOHOUTEK, R. *Úvod do psychologie*, s. 27.

¹⁵⁷ Srv. ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, s. 145.

¹⁵⁸ Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 93.

¹⁵⁹ Srv. VÁGNEROVÁ, M. *Op. cit.*, s. 245.

¹⁶⁰ SMÉKAL, V., MACEK, P. *Op. cit.*, s. 119.

ale vlastní generace dítěte.¹⁶¹ Ve vztahu k rodičům i k učitelům dochází k velkým výkyvům. Pubescent mnohdy miluje a současně nenávidí své vychovatele. Většina dospělých mívá při komunikaci s dospívajícími problémy. Hlavním problémem je nedostatek upřímného zájmu o mladé lidi. Dospívající potřebuje ve škole získat kladné zkušenosti. Humor, dobří přátelé a touha něčemu se naučit může hrát větší úlohu než znalost určitého předmětu. Při každé interakci usiluje učitel o to, aby žákovi dával příležitost v něčem uspět. Tento přístup může překonat negativní zkušenosti, které si žáci do školy přinášejí.¹⁶²

3.1.4 Duchovní vývoj

Vzhledem k tématu diplomové práce, která má souvislost se stadiem vývoje pubescenta, je nutné uvést **Eriksonovu teorii osmi stadií** a Teorii stadií víry J.W.Fowlera.

Erik Erikson pohlížel na svět skrze svoji životní zkušenost, která dala základ jeho slavné teorii osmi věků člověka. Touto koncepcí se Erikson hlásí k chápání etiky, které zdůrazňuje celistvost člověka, zároveň si však všímá specifických vývojových úloh jednotlivých etap, které se takto stávají etickými imperativy. Věk žáků náležející do naší práce odpovídá stáří 12 - 15 let a týká se páté fáze **identity proti zmatení rolí**. V každém vývojovém stadiu probíhá konflikt dvou tendencí: pozitivní a negativní. Další vývoj jedince je závislý na tom, zda dokáže příslušný konflikt vyřešit. Pokud se to nepodaří, pak další duševní vývoj takového jedince stagnuje. Klíč k nápravě této situace tkví opět ve vyřešení příslušného konfliktu. Nevyřešená krize tohoto stadia mívá dvojí nebezpečné vyústění: člověk „buď odmítne jakýkoliv řád (tedy i ten, který mu předkládá víra, církve) a podléhá svým impulsům, zejména agresivním. Nebo jde dalším životem se strachem a úzkostí, až s nutkavým, přísným, doslovným přizpůsobováním se vnějším pravidlům bez souvislostí a okolností“.¹⁶³ Oba tyto

---

¹⁶¹ Srv. SMAHEL, R. *Op. cit.*, s. 124.

¹⁶² Srv. LANGMAIER, J., LANGMAIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Op. cit.*, s. 93.

¹⁶³ Kolektiv autorů. *Víra – VII. celostátní kongres katechetů*, s. 28.

postoje, které přetrvávají do dospělého věku, brání zralému prožívání víry. Identita se nedá dosáhnout bez tvořivé krize, která charakterizuje především pubertu, ale má vliv i na další fáze života. Tato fáze vyžaduje rozvoj kritičnosti, v opačném případě bude celý život charakterizovat nekritičnost, nebo naopak přepjatá kritičnost. Velmi záleží na tom, zda si dospívajícího jeho okolí váží jako osoby nebo ho využívá jen pro své cíle. Každé životní období přináší člověku podle E. Eriksona úkol, který má splnit. Nesplnění tohoto úkolu se neprojevuje jen v oblasti psychiky, ale zasahuje celého člověka, tedy i jeho duchovní život. Náprava se z psychologického hlediska děje právě splněním tohoto vývojového úkolu. Jednou z metod jak utvářet správný pohled na určitou skutečnost je v tomto věku projektová činnost, kde dochází k interaktivnímu působení mezi žáky.

Další teorií, která zkoumá víru pubescenta, je **Fowlerova teorie stadií víry**. V. Volný (2003) uvádí, že Fowler je považován za otce konceptu rozvoje víry. Fowler je přesvědčen, že Bůh stvořil člověka nejen s možností někomu důvěřovat, ale dokonce s hlubokou potřebou věřit. Fowler přiřazuje víře 7 stadií. Věk žáků náležející do naší práce se týká konce třetího stadia **mýticko - slovní víry** (7 - 13let) a počátku čtvrtého stadia **synteticko - konvenční víry** (13 - 20let).¹⁶⁴ Ve třetím stadiu dítě začíná zpochybňovat dětskou víru dosud úzce spjatou s vírou dospělého. Začíná poznávat vztah mezi příčinou a následkem, vzájemné vztahy a dokáže z příběhů vyrozumět smysl života. V této době se vytváří cit pro příběhy. Z výtvaru fantazie v raném dětství se v této době stává Bůh, který nese lidské rysy. Proto lze s tímto Bohem vyjednávat a má smysl jej o něco prosit. Ve čtvrtém stadiu se mladý člověk ptá, co jeho příběhy znamenají. Víra se může stát hlubší, osobnější, ale i kritičtější. Bůh se pro mladého člověka může stát hodnotou představující mimořádnou důležitost. Naopak zklamání mohou nabýt také mimořádného významu. V každém případě však zde platí, že spojení vlastního přesvědčení s životními hodnotami podporuje identitu a posiluje pocit pospolitosti s ostatními lidmi. Kvalita víry tohoto období je

---

¹⁶⁴ Srv. VOLNÝ, V. *Teorie stadií J.W.Fowlera* [online]. 2003 [cit. 2011-1-25].

závislá na kvalitě zakoušených vztahů. Popisovaný stupeň lze nazvat konformistickým, neboť člověk se v něm snadno přizpůsobuje očekávání a posuzování druhých. Mladí lidé hledají systém hodnot a přesvědčení, s nimiž by se mohli ztotožnit. Důležité je společenství i přátelství s dospělými lidmi, kteří jsou zralí ve víře.

Mezi další autory teorií, které zkoumají duchovní vývoj a rozvoj víry, patří D. Elkind, R. Goldman, A.M. Rizzuto, J. H. Westerhoff a další.¹⁶⁵

3.2 Projektové vyučování

V současné době se zejména v základních školách velmi často hovoří o projektech, projektovém vyučování, projektovém dnu nebo projektovém týdnu. Projekty se odehrávají v přírodě, v prostorách celé školy, ale i mimo školu, třeba na hradech nebo v muzeích. Žáci hledají, objevují, sepisují, pozorují a tím se učí. Dnešní škola stojí před úkolem naučit žáky vyhledávat a zpracovávat poznatky, vybavit je metodami řešení problémů.¹⁶⁶ Překotný rozvoj věd zavalil školu množstvím poznatků. V dobře míněné snaze zkrátit pro děti osvojovací proces cenných zkušeností a vědomostí, které lidstvo nahromadilo za tisíciletí, šla škola až příliš daleko a samotným žákům předkládala již hotová řešení životních problémů a situací.¹⁶⁷ Toto řešení však nemělo ve škole téměř žádný efekt. Úkolem školy přece je **naučit** děti neočekávané situace **řešit**, ne pouze předkládat fakta, jak se to ve škole většinou děje. Projektová metoda chce opatřit žákům příležitost k živým podnikům, které jim budou přinášet uspokojení a budou pro ně přínosné i po stránce praktické.

Klíčovými pojmy projektového vyučování jsou **reflektovaná zkušenost** a **řešení problému**. Své zkušenosti žáci získávají řešením určitého problému. Jde tedy o tzv. **učení se jednání**, které má být aktivním procesem, na němž se společně podílejí učitel i žáci.

---

¹⁶⁵Srv. VOLNÝ, V. *Teorie spirituálního rozvoje* [online]. 2003 [cit. 2011-1-25].

¹⁶⁶ Srv. TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*, s. 9.

¹⁶⁷ Srv. VALENTA, J. *Pohledy – Projektová metoda ve škole a za školou*, s. 31

3.2.1 Definice projektového vyučování a principy

Cílem projektového vyučování je rozvíjet v žácích schopnost samostatně se učit a motivovat je k učení tak, aby byli i ochotni se učit. Ke splnění těchto požadavků může velmi efektivně přispívat právě zařazování projektového vyučování. Žáci jsou nejen obklopeni množstvím informací, ale mají i hodně vlastních zkušeností, především z kontaktu s vrstevníky, s rodiči, z cestování. „Škola nemůže přehlížet vlastní zkušenosti žáků, kteří je vnímají silně emocionálně a obvykle významěji než poznatky získané školou.“¹⁶⁸ Před školou stojí nelehký úkol pomoci žákovi zpracovat a zhodnotit individuálně získané zkušenosti a zařadit je do celkového obrazu světa a pojetí vzdělání.

Definice, které si zde uvedeme, jsou odvozeny od pragmatické pedagogiky a principu instrumentalismu, které rozvíjeli především John Dewey a William H. Kilpatrick. Jednu z definic projektové metody podává J. Petty: „Projekt je úkol anebo série úkolů, které mají žáci plnit – většinou individuálně, ale někdy i ve skupinách. Žáci se mohou často více méně sami rozhodovat, jak, kde, kdy a v jakém sledu budou úkoly provádět. Projekty mají zpravidla otevřenější konec.“¹⁶⁹ Další definice vyzdvihuje praktické výstupy: „Projektová metoda je vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k řešení komplexních problémů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním.“¹⁷⁰

Důležitým a významným faktorem při tvorbě a realizaci projektů je také dodržování určitých principů projektu. Mezi principy projektu podle H. Kasíkové patří **potřeby a zájmy dítěte** - důležitá je dětská potřeba aktivního setkávání se světem, potřeba nových zkušeností, schopností a poznatků; **aktuálnost situace** - podněty, s nimiž se pracuje ve škole, jsou aktuální tím, že přicházejí ve smyslu „nyní a zde“; **orientace na produkt** - projekt míří co nejvíce k životu, kde práce, činnost, přináší také produkt a stvrzuje tak smysl učení; **skupinová realizace** - vyučování v projektech znamená přirozené propojení činnosti dětí ve smysluplné týmové práci; **společenská platnost** -

¹⁶⁸ VALENTA, J. *Pohledy – Projektová metoda ve škole a za školou*, s. 9.

¹⁶⁹ PETTY, G. *Moderní vyučování*, s. 2.

¹⁷⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Op. cit.*, s. 194.

projektové vyučování může být jedním z můstků propojujících život školy se životem obce, města, širšího společenství; **interdisciplinarita** - projekty svou podstatou nabízejí celistvé poznání; **seberegulace při učení** - plánování a realizace projektu spočívá především na žácích samotných – na jejich řídicí a sebeřídicí činnosti.¹⁷¹

3.2.2 Vlastnosti a druhy projektového vyučování

Stručně bychom mohli projekt charakterizovat jako přechod od myšlenky k činu, který se uskutečňuje na žákovu zodpovědnost a má konkrétní výstup.¹⁷²

Každý projekt musí mít **myšlenku**, která vede ke vzrůstu a hromadění nových poznatků. Musí být dobře **promyšlen** a **musí mít kořeny ve skutečném životě**. Veliká jednotka nesmí být pouze kostrou, nýbrž **živým organismem** a neměla by být ztotožňována s lekcí jedné vyučovací hodiny, zpravidla **vyžaduje více vyučovacích hodin**.

F. Single charakterizuje základní vlastnosti projektové výuky takto:

- a) *„V učebním projektu mají žáci jistý vliv na výběr, případně bližší definici tématu. Proces učení s tímto hlediskem se vyznačuje otevřeností. Program učení není před prováděním projektu do všech jednotlivostí pevně stanoven, takže žáci jím nemohou projít jako programem fixním a shora daným.*
- b) *Projekt souvisí s mimoškolní skutečností. Vychází z prožitků žáků a není jen zdánlivou nebo náhradní skutečností pro předepsané vyučování.*
- c) *Projekt staví na předpokladu, že žáci jsou na něm zainteresováni, pracují na něm z vlastního zájmu a práce je baví.*
- d) *Učební projekty vedou ke konkrétním výsledkům, na jejichž základě mohou žáci získat nejen odpovídající poznatky a kvalifikaci, ale i odměnu vyplývající z řešení.“¹⁷³*

¹⁷¹ Srv. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, s. 50 - 51.

¹⁷² Srv. KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*, s. 25

¹⁷³ KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika - sekundární škola*, s. 112.

Druhů projektového vyučování je velké množství; dělí se podle různých kritérií a do různých oblastí.

3.2.3 Příprava, realizace a vyhodnocení projektu

Při plánování projektu si učitel musí uvědomit, co bude jeho cílem, jak by mohli žáci reagovat v určitých částech projektu, jaké pomůcky budou potřeba při realizaci a co si žáci z projektu „odnesou“. Do jisté míry mohou žáci určovat směr, kterým se bude projekt ubírat, pak by měl mít učitel připraveno víc variant. Přípravná fáze vrcholí sestavením osnovy projektu, kde jsou stanoveny metody, formy a pravidla pro práci, časové rozložení.

Realizace projektu se odvíjí také od celkové spokojenosti těch, kdo projekt realizují, a proto můžeme stanovit oblasti, které jsou předpokladem úspěšné realizace projektového vyučování. Je to především **otevřená, kladná a sdílná atmosféra školy**, jež vyplývá z partnerských vztahů mezi učitelem a žákem, mezi žáky navzájem, ze vzájemné úcty, tolerance a pocitu spoluzodpovědnosti; **respektování osobnosti dítěte**, posilování sebevědomí žáků, provokování jejich zvědavosti a zájmu o danou věc, povzbuzování ke stále lepším výkonům; **pozitivní přístup k lidem i ke světu** – v každém člověku je mnoho dobrého; záleží pouze na nás, zda své dobré stránky zviditelníme a budeme je využívat k dobru; **propojenost školy s životem** – žáci by se neměli dozvídat informace pouze z učebnic, ale zdrojem informací jim má být život sám; všechno, co se žáci naučí ve škole, by mělo logicky vycházet z praktického života; **zúčastněný přístup žáků k poznávání** – metody a formy výuky i výchovy předpokládají vlastní žákovo hledání, tvoření, řešení, nacházení souvislostí, vyvozování závěrů.¹⁷⁴

Důležitou součástí projektu je vyhodnocení. Zhodnotíme stanovený cíl, proces přípravy, průběh a výsledek. Na konci je třeba upozornit na výsledky projektu. Mezi ně patří uspořádání výstavy, vytvoření nástěnky, zorganizování

---

¹⁷⁴ Srv. *tamtéž*, s. 112 – 113.

divadelního představení apod. Na konci je možná i odměna pro účastníky projektu. Při hodnocení činnosti žáků se velice často používá slovní hodnocení, nikoliv pouze klasifikace. Může mít různé formy: hodnocení společných zápisů celé skupiny, rozbor jejich kladů a nedostatků, porovnání práce skupin a jejich výsledků, hodnocení účasti skupin jako celku i jejich jednotlivých členů na společné diskuzi. Pro průběžnou aktivaci všech členů skupiny se projevuje jako účinná metoda, když výsledky práce celé skupiny reprezentuje některý její člen, který je vyzvaný vyučujícím. Skupiny pak usilují o to, aby skutečně všichni jejich členové zvládli náležitě daný úkol a byli s to jej představit jako společný výsledek celé třídy.

3.3 Projekt „Vstup do věčnosti“

Základem pro vznik projektu „Vstup do věčnosti“ je diplomová práce „Tradice oslavy Dušiček a Halloweenu ve vzdělávacím programu základní školy“. Projekt je jednodenní a je určen pro žáky 2. stupně CMcZŠ Lerchova. Snahou projektu bylo nabídnout vyučujícím CMcZŠ podněty k tématu Dušiček, které by čerpaly z bohatství křesťanské tradice a přitom zůstaly otevřené k použití na jiných církevních i ostatních školách.

Velký důraz je v projektu kladen na spolupráci žáků. Žáci si tedy hned v úvodu připomenou pravidla skupinové práce. Mezi nejdůležitější podle S. Kovalikové patří: **ohleduplnost** – pomoci druhým, když je toho zapotřebí; **dokončování** – být si vědom, že zbytek skupiny je na něm závislý; **úcta** – být schopný konat takovým způsobem, který umožní druhým, aby si důvěřovali, že budou pracovat podle svých nejlepších schopností; **tvůrčivost** – vidět nové způsoby, jak řešit problém a vylepšit výstupy; **plánování** – učit se, jak uspořádat činnost do časového rámce; **řízení a podřízení se** – učit se, kdy a jak vést a kdy a jak následovat vedení druhých.¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Srv. KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*, s. 91.

Obsahové zaměření projektu:

- žáci pochopí smysl slavení svátku Dušiček a tradici jeho slavení
- žáci se seznámí s hlavními rysy svátku Halloween a tradicí jeho slavení
- žáci si zopakují znalosti o světových náboženstvích a získají další poznatky
- žáci dokáží svým spolužákům vysvětlit pojmy a charakterizovat symboly z oblasti tradice slavení Dušiček v křesťanství

Tento projekt spočívá v poznávání svátku Dušiček a jeho slavení v rodině. Abychom však byli schopni učivo o svátcích prezentovat, musíme si uvědomit, jak je toto učivo vymezeno v RVP.

Časové rozvržení hlavních částí projektu:

Význam svátků s důrazem na svátky Dušičky. Hlavní rysy Halloweenu - 1,5h.
Vstup do věčnosti v křesťanství a dalších světových náboženstvích - 3h.

Cíle projektu:

- žáci prohloubí své znalosti (v učivu) o svátcích a jejich prožívání
- žáci se seznámí na základě získaných informací s učivem o světových náboženstvích, různých kulturách a různé prožívání smrti ve světových náboženstvích a kulturách
- žáci se učí vztahu ke kultuře svých předků, poznávají a přijímají ji za svou
- žáci dokáží vyslovovat své názory ve skupině, jsou schopni je před svými spolužáky obhájit
- žáci se snaží naslouchat názorům svých spolužáků, jsou ochotni o svých názorech ve skupině diskutovat
- žáci vyhledávají informace z knih a umí tyto informace předávat spolužákům
- žáci dokáží prezentovat své společné dílo¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ Srv. KASÍKOVÁ, H., BERAN, V. *Učitel'ský nápadník pro 2. stupeň ZŠ a víceletá gymnázia: [Metodické náměty od A do Z pro výuku podle školních vzdělávacích programů]*, A2, s.5.

Pomůcky: encyklopedie, knihy, časopisy, papíry, tužky, fixy, lepidlo, větší archy papírů, nůžky, pastelky, slovník cizích slov, přístup k internetu, tabule a křída.

Očekávané výstupy:

- žák chápe důležitost společného slavení Dušiček v rodině
- žák dokáže rozlišit svátek Dušiček a Halloweenu
- žák rozpozná základní znaky světových náboženství a chápe symboly křesťanství (kříž, svíce)

Osnova a průběh projektového dne:

- 1) Uvedení do tématu, hra **Pastelky** (20 min)¹⁷⁷
- 2) Aktivita: Brainstorming **Jaké svátky znám?** (15 min)¹⁷⁸
- 3) Aktivita: Sněhová koule **Význam svátků Dušičky a Halloween** (45 min)¹⁷⁹
- 4) Přestávka (10 min)
- 5) Aktivita: **Co mám na zádech?** - Rozdělení do skupin (15 min)¹⁸⁰
- 6) Aktivita: **Hon na vědomosti + Výukový plakát** na dané téma (90 min)¹⁸¹
- 7) Přestávka (10 min)
- 8) **Powerpointová prezentace**¹⁸² - slouží jako ujasnění podstatných informací projektového dne + **pracovní list**,¹⁸³ - testující získání nových vědomostí (60 min)
- 9) Shrnutí a závěr (15 min)

3.3.1 Příprava projektu

Projekt je připraven jako krátkodobý, na jeden vyučovací den. Vhodnou dobou pro tento projekt bylo zvoleno období kolem svátku Dušiček, kdy žáci aktuálně prožívají jeho slavení ve svých rodinách. Bylo vhodné se domluvit s vedením školy a dalšími vyučujícími na organizačních záležitostech a průběhu

¹⁷⁷ Srv. viz. příloha 1.

¹⁷⁸ Srv. viz. příloha 1.

¹⁷⁹ Srv. viz. příloha 1, 5.

¹⁸⁰ Srv. viz. příloha 1, 6.

¹⁸¹ Srv. viz. příloha 1.

¹⁸² Srv. viz. příloha 1 + vložený CD ROM.

¹⁸³ Srv. viz. příloha 1, 2, 3, 4.

tohoto projektu. Stejně mohou kolegové nabídnout zapůjčení materiálů jako knih, časopisů, encyklopedií, o které se starají ve svých kabinetech. Žáci budou informováni o tom, kdy se uskuteční projekt, a jak se mají připravit, případně, co si mají vzít s sebou. Nachystáme potřebné pomůcky k plnění úkolů, připravíme pracovní list a upravíme celou třídu k práci ve skupinách.

Vlastnímu projektu předcházela výuka asi ve dvou hodinách náboženství na téma světová náboženství. Žáci dostali za úkol přinést si obrázky vystříhané nebo vlastnoručně namalované vztahující se k zadaným světovým náboženstvím.

3.3.2 Průběh projektu

Žáci, kteří byli připraveni na projekt, přišli v den projektu do školy s chutí, že zažijí něco zajímavého. Jistě tu hrálo svou roli vědomí, že nebude probíhat běžná výuka. Přinesli si spoustu obrázků světových náboženství a někteří je i pěkně graficky zpracovali. Úvodní hrou se uvolnili. Další aktivity proběhly podle plánu a časově se vše dobře stihlo. Žáci ve skupinách diskutovali, vzájemně si dokázali naslouchat, své názory prezentovali s úspěchem a dokázali je i obhájit. Výsledky práce celé skupiny reprezentoval některý její člen, tzv. mluvčí, na kterém se žáci ve skupinách vzájemně domluvili. Při tomto výstupu museli vyučující některé žáky usměrňovat, aby nerušili. Žáci provedli rozbor kladů a nedostatků jejich společné práce. Učitel spolu s žáky shrnul učivo hlavně při prezentaci a v pracovním listě. Žáci později společně s vyučujícími vytvořili nástěnku složenou z výukových plakátů, pracovních listů a také fotografií tohoto projektového dne.

Projekt proběhl dvakrát. Nejprve se projekt uskutečnil pro žáky 7.B s jednou vyučující, a následně ve třídě 7.A s druhou vyučující. Projektový den probíhal vždy 5 vyučovacích hodin.

3.3.3 Hodnocení projektu

Práce byla hodnocena v průběhu i na konci každé aktivity učitelem i žáky. Téma projektu žáky zaujalo. Žáci obou tříd byli většinou aktivní a dobře se s nimi pracovalo. V následující hodině náboženské výchovy vyplnili dotazník a společně s vyučující o projektu hovořili. Dotazník obsahoval 6 otázek:

- 1) Jak hodnotíš projektový den? Byl pro tebe projekt přínosný a v čem?
- 2) Co se ti nejvíce líbilo?
- 3) Co nejméně?
- 4) Co ses dozvěděl nového?
- 5) Co sis z projektového dne odnesl (co tě oslovilo)?
- 6) Máš nějakou připomínku nebo návrh k projektu?

Při hodnocení v dotazníku žáci uváděli, že se dozvěděli něco nového a zajímavého. Žáci nejlépe hodnotili výrobu výukových plakátů. Nejméně je bavila aktivita "Sněhová koule". Na 4. a 5. otázku často odpovídali, že získali mnoho nových vědomostí zvláště v otázce původu Halloweenu. Také kladně hodnotili tematiku pohřbívání ve světových náboženstvích. Zaujala je i prezentace, kde si vše zopakovali a měli další dotazy. Učitel vždy hodnotil snahu a aktivitu při získávání znalostí a dovedností. Zvláštní důraz byl kladen na dodržování pravidel skupinové práce. Někteří se při skupinových pracích zapojili méně aktivně a někteří mírně rušili. Po výrobě výukových plakátů si žáci vzájemně obodovali svou práci. Každý nakonec dostal odměnu ve formě záložky do knížky s pěkným obrázkem a vhodným citátem.

Cíl projektového dne byl splněn: žáci sami přišli na odlišnosti svátku Dušiček a Halloweenu, i když se časově téměř překrývají. Seznámili se s jejich podstatou, uvědomili si, že v každém světovém náboženství existuje víra v posmrtný život. Poznali a prohloubili své znalosti světových náboženství. Zjištění víry v posmrtný život u hlavních světových náboženství a procentuální zastoupení věřících lidí na celém světě bylo pro mnohé překvapujícím zjištěním.

Nástěnky, které jsme s žáky později společně vytvořili, obsahovaly jimi vyrobené výukové plakáty, pracovní listy a fotografie z projektového dne. Obohatily nejen ostatní spolužáky a učitele, ale i rodiče, kteří je měli možnost shlédnout při dni otevřených dveří. Vyučující, kteří projekt žákům připravili, nakonec zhodnotili přípravu i průběh kladně. I když je příprava projektu náročná, je to způsob, kdy jsou žáci aktivní a možná si odnáší víc než z běžného způsobu výuky. Vyplatila se pečlivá příprava jednotlivých aktivit, včetně zvážení obsazení jednotlivých skupin, aby se předešlo možným kolizím. Bylo by určitě zajímavé v prezentaci více rozpracovat svátek Dušiček a Halloween, hlavně hledat klady obou svátků.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla pro mě samotnou velkým přínosem. Dozvěděla jsem se mnoho nových poznatků z oblasti kurikulárních dokumentů, křesťanských svátků a také svátků jiných kultur, vývojové psychologie a získala jsem praktickou zkušenost při tvorbě i realizaci projektu.

Záměrem diplomové práce bylo představit tradice oslavy svátku Dušiček a Halloweenu v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Téma bylo zpracováno jako projekt pro žáky druhého stupně základní školy. Může se stát trvalým vstupem do školního vzdělávacího programu Cyrilometodějské církevní základní školy.

V první kapitole jsem se zabývala vzdělávacími programy, jak se tvoří a jaké jsou cíle základního vzdělávání. Představila jsem zvláště ty vzdělávací oblasti, kterých se projekt nejvíc dotýká a jejichž cíle se mají naplňovat.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala historii, liturgii a tradici slavení památky Všech věrných zemřelých a současně i historii a tradici slavení Halloweenu. Hledala jsem společné a rozdílné rysy slavení obou svátků. Vyzdvihla jsem důležitost kultury vztahu k zemřelým a poukázala jsem na to, k čemu vedou důsledky její absence.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala hlavním aspektům vývoje žáků, kterým je určen projekt, a přiblížila jsem základy projektového vyučování. Tato kapitola obsahuje projekt „Vstup do věčnosti“.

Rámcové vzdělávací programy obsahují témata, která se prolínají s křesťanstvím. Žáci se tak mohou setkat s křesťanskými tradicemi a konfrontovat je s tradicemi jiných kultur. Rozšiřují se jim tak vědomosti a zkušenosti mimo kulturu, ze které pocházejí. Dokáží se pak na svět i jeho problémy dívat objektivněji a chápat kulturní odlišnosti.

Během projektu se potvrdilo, že žáci neznají obsah obou svátků. Poté, co se s nimi v projektu seznámili, již dokázali popsat, v čem se odlišují. Podstatu Halloweenu našli ve strachu z duchů zemřelých. Žáci poznali, že podstatou

křesťanského svátku Dušiček je solidarita se zemřelými založená na lásce. Uvědomili si hloubku prožívání tohoto svátku především ve svých rodinách. Diplomová práce včetně projektu může sloužit jako inspirace i pro jiné učitele základních škol, kteří se o tuto problematiku zajímají.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: BŘEZINOVÁ Blanka, Ing.

Instituce: Katedra křesťanské výchovy CMTF UP v Olomouci

Název práce: Tradice oslavy Dušiček a Halloweenu ve vzdělávacím programu základní školy (The traditions of celebration of the All Souls' Day and Halloween in the educational program of the secondary school)

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Ludmila Trochtová

Počet stran práce (bez přílohy): 77

Počet stran příloh: 25

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 50

Klíčová slova: vzdělávání

historický vývoj

liturgie

tradice slavení

vývojová psychologie

projektová činnost

Diplomová práce představuje tradice oslavy svátku Dušiček a Halloweenu v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Věnuje se vzdělávacím programům, historii a tradici slavení obou svátků. Přibližuje i vývojovou psychologii žáků druhého stupně a jejich projektovou činnost. Přínosem je především projekt "Vstup do věčnosti", který pomáhá žákům pochopit odlišnosti obou svátků a jejich podstatu.

POUŽITÁ LITERATURA

- ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. 325 s. ISBN 80-7021-269-1.
- BRADÁČ, Josef. *Posvěcení času*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. 73 s. ISBN nevedeno.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, 1. vyd. Brno: Nakladatel Jan Šabata, 2000. 377 s. ISBN 1081-171-2000.
- ČECHOVÁ, Barbara. *Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce*, Praha: www.scio.cz, s.r.o., 2006. 177 s. ISBN 80-86910-53-9.
- ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. 174 s. ISBN 80-7067-953-0.
- Denní modlitba církve*, 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. 1887 s. ISBN 80-85527-78-2.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 605 s. ISBN 80-7113-089-3.
- FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*, Praha: Československá akademie věd, 1963. 220 s. ISBN nevedeno.
- HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 279 s. ISBN 80-7106-834-9.
- HEYDUK, Josef. *Svatí církevního roku*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. 240 s. ISBN 80-7021-385-X.
- JANÍKOVÁ, Marcela a kol. *Základy školní pedagogiky*, 1. vyd., Brno: Paido, 2009. 117 s. ISBN 978-80-7315-183-6.
- Jeruzalémská Bible*, 1. vyd. Praha: Krystal OP, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 2229 s. ISBN 978-80-87183-10-6, ISBN 978-80-7195-289-3.
- KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto. *Školní didaktika - sekundární škola*, 2. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 192 s. ISBN 80-244-0217-3.
- KASÍKOVÁ, Hana, BERAN, Vít. *Učitelství nápadník pro 2. stupeň ZŠ a víceletá gymnázia: [Metodické náměty od a do z pro výuku podle školních vzdělávacích programů]*, Praha: Josef Raabe, 2005. ISBN 80-86307-25-5.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, Praha: Portál, 1997. 147 s. ISBN: 80-7178-167-3.
- KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme (se) spolupráci spoluprací*, Kladno: AISIS, 2009. 141 s. ISBN 80-239-4668-4.
- Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon 1995, 793 s. ISBN 80-7113-132-6.

- Katolická škola na prahu třetího tisíciletí*, 1997. 15 s. ISBN neuvedeno.
- Mezinárodní teologická komise, o některých aktuálních otázkách eschatologie*, Olomouc: Refugium, 2008. 103 s. ISBN 978-80-7412-004-6.
- KOHOUTEK, Rudolf. *Úvod do psychologie*, 1.vyd. Brno: Masarykova universita, 2006. 167 s. ISBN 80-210-4077-7.
- Kolektiv autorů. *Dovedu to pochopit? - Výukový materiál pro multikulturní výchovu*, Praha: Člověk v tísni, 2007. 180 s. ISBN 978-80-86961-40-8.
- Kolektiv autorů. *Encyklopedie náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. 407 s. ISBN 80-7192-188-2.
- Kolektiv autorů. *Encyklopedie pro mládež*, Praha: SVOJTKA a VAŠUT, 1997. 95 s. ISBN 80-7180-191-7.
- Kolektiv autorů. *Oxford: školní encyklopedie*, Praha: Svojtka a Co. 1999, 256 s. ISBN 80-7237-165-7
- Kolektiv autorů. *Papež Benedikt XVI. v České republice*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 144 s. ISBN 978-80-7195-429-2.
- Kolektiv autorů. *The New Encyclopaedia Britannica*, London: The Encyclopaedia britannica co., 1991. 992 s. ISBN 0-85229-529-4.
- Kolektiv autorů. *The World Book Encyclopedia*, Chicago: World Book, Inc., 1998. 560 s. ISBN 0-7166-0098-6.
- Kolektiv autorů. *V jednom společenství*, Velehrad Řím: Křesťanská akademie, 1980. 685 s. ISBN neuvedeno.
- Kolektiv autorů. *Víra – VII. celostátní kongres katechetů*, České Budějovice: Tomáš Halama, 2010. 95 s. ISBN 978-80-87082-14-0.
- KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*, Brno: Barrister & Principal, 2007. 186 s. ISBN 978-80-87029-12-1.
- KOVALIKOVÁ, Susan. *Integrovaná tematická výuka*, Kroměříž: Spirála, 1995. 304 s. ISBN 80-901873-0-7.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*, Brno: Masarykova universita 2006, 160 s. ISBN 80-210-4142-0.
- KÜNG, Hans. *Po stopách světového náboženství*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 306 s. ISBN 80-7325-059-4.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 341 s. ISBN 80-7106-525-0.
- LANGMAIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 343s. ISBN 80-7169-195-X.
- LANGMAIER, Josef, LANGMAIER, Miloš, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství H&H Vyšehradská, 2002. 132 s. ISBN 80-7319-016-8.

- LE GOFF, Jacques. *Zrození očištěnce*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. 372 s. ISBN 80-7021-637-9.
- LOKŠOVÁ, Irena, LOKŠA, Josef. *Tvořivé vyučování*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2003. 208 s. ISBN 80-247-0374-2.
- MACHAN, Richard. *Posmrtná očista*, Mezinárodní katolické revue *Communio*, č. 2/2002, 6. ročník - Život věčný, Svitavy: Trinitas 2009. ISSN – 1211-7668.
- MAŇÁK, Josef, JANÍK, Tomáš, ŠVEC, Vlastimil. *Kurikulum v současné škole*, Brno: Paido, 2008, 127 s. ISBN 978-80-7315-175-1.
- McALL, Kenneth. *Uzdravení rodových kořenů*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 111 s. ISBN 978-80-7195-019-6.
- MUCHOVÁ, Ludmila. *Náboženská výchova ve službě české škole - Porozumění světovým náboženstvím*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006. 116 s. ISBN 80-86953-03-3.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, Praha: Vyšehrad, 2004. 413 s. ISBN 80-70211-397-3
- PARTRIDGE, Christopher. *Lexikon světových náboženství*, Praha: Slovart, 2006. 495 s. ISBN 80-7209-796-2.
- PAVLICOVÁ, Helena. *Slovník: Judaismus, Křesťanství, Islám*, Praha: Mladá fronta, 1994. 470 s. ISBN 80-204-0440-6.
- PAWELEK, Richard. *Americké svátky*, Praha: Velvyslanectví USA, 1993, 4 s. ISBN neuvedeno.
- PETROSILLO, Pietro. *Křesťanství od a do Z*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 239 s. ISBN 80-7192-369-6.
- PETTY, Geoffrey, *Moderní vyučování*, Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-427-4.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, 2. vydání Praha: Portál, 2002. 481 s. ISBN 80-7178-631-4.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*, 4. vydání, Praha: Portál 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- RAHNER, Karl. *Das grosse KirchenJahr*, Leipzig: St.Benno-Verlag GmbH 1990. 572 s. ISBN 3-7462-0494-1.
- RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*, Svitavy: Trinitas, 2002. 635 s. ISBN 80-86036-38-3.
- RATZINGER, Joseph. *Eschatologie – Smrt a věčný život*, Brno: Barrister a Principal, 1996. 183 s. ISBN 80-85947-19-6.
- RATZINGER, Joseph. *Mezi smrtí a zmrvýchvstáním*, Mezinárodní katolické revue *Communio*, č. 3/2009, 13. ročník – Pocta Benediktu XVI., Svitavy: Trinitas 2009. 515 s. ISSN – 1211-7668.

- SELF, David. *Encyklopedie světových náboženství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 250 s. ISBN 978-80-7195-282-4.
- SCHAUBER, Vera, SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. 702 s. ISBN neuvedeno.
- SÍGL, Miroslav. *Co víme o smrti*, Praha: Epoque, 2006. 415 s. ISBN 80-87027-11-6.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*, 2. vydání, Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 322 s. ISBN 978-80-247-1821-7.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Pedagogika a výzvy nové doby*, Brno: Paido, 2004. 158 s. ISBN 80-7315-060-3.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Za novou kvalitu vyučování*, Brno: Paido, 1995. 89 s. ISBN: 80-85931-11-7.
- SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít - domov vytvářet*, 1. vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1995. 155 s. ISBN neuvedeno.
- SMAHEL, Rudolf. *Učitel a jeho žáci*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1996. 52 s. ISBN neuvedeno.
- SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*, Brno: Barrister & Principal- studio, s.r.o., 2002. 264 s. ISBN 80-85947-83-8.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice*, 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7346-096-9.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Ve službě slova*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992. 198 s. ISBN neuvedeno.
- ŠVP CMcZŠ - *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání Lerchova Brno*, 2009. 293 s. ISBN neuvedeno, materiál školy.
- TOMKOVÁ, Anna, KAŠOVÁ, Jitka, DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Učíme v projektech*, Praha: Portál, 2009. 173 s. ISBN 978-80-7367-527-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*, 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VALENTA, Josef. *Pohledy – Projektová metoda ve škole a za školou*, Praha: IPOS ARTAMA a Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 1993. 60 s. ISBN: 80-7068-066-0.
- VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*, 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 323 s. ISBN 80-7277-066-7.
- ZÍBRT, Čeněk. *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku*, 2. vyd. Praha: Academia, 1995. 176 s. ISBN 80-200-0511-0.

Internetové zdroje:

Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice [online]. Aktualizováno: 2007-2-1 [cit. 2010- 8-2]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

Dušičky nebo Halloween [online]. 2009 [cit. 2009-11-5]. Dostupné z WWW: <http://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/dusicky-nebo-halloween2009110200.html>.

Dušičky vs. Halloween [online]. 2009 [cit. 2009-11-5]. Dostupné z WWW: <<http://cestovani.tiscali.cz/dusicky-vs-halloween-20421>>.

Dušičky, výukový materiál Pedagogického centra při Biskupství královéhradeckém [online]. Aktualizováno 2010-12-10 [cit. 2011-1-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.diecezehk.cz/pastorace/pedagogicke-centrum/vyukove-materialy#Dušičky>>.

VOLNÝ, Vladislav. *Teorie stadií J.W.Fowlera* [online]. 2003 [cit. 2011-1-25]. Dostupné z WWW: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/stadia_viry.rtf>.

VOLNÝ, Vladislav. *Teorie spirituálního rozvoje* [online]. 2003 [cit. 2011-1-25]. Dostupné z WWW: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/stadia_viry.rtf>.

SEZNAM ZKRATEK

AJ	anglický jazyk
CMcZŠ	Cyrlometodějská církevní základní škola
ČR	Česká republika
č.	číslo
EU	Evropská unie
ICT	informační a komunikační technologie
kap.	kapitola
Dan	kniha Danielova
Mak	kniha Makabejská
Kor	list Korint'anům
Mt	Matoušovo evangelium
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
n.l.	našeho letopočtu
př.n.l.	před naším letopočtem
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SC	Sacrosanctum consilium
LG	Lumen gentium
sv.	svatý
ŠVP	Školní vzdělávací projekt
tzv.	takzvaný
tzn.	to znamená
ZŠ	základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Podrobný postup projektu „Vstup do věčnosti“	75
Příloha 2: Pracovní list.....	87
Příloha 3: Řešení pracovního listu.....	89
Příloha 4: Pomůcka k vyřešení šifry úkolu č.1 z pracovního listu.....	93
Příloha 5: Pomůcka k aktivitě č.3	94
Příloha 6: Pomůcka k aktivitě č.5.....	95
Příloha 7: Fotografie z projektu.....	96
Příloha 8: Powerpointová prezentace pro projekt.....	CD ROM

PŘÍLOHY

Příloha 1

Podrobný postup projektu „Vstup do věčnosti“

1, Hra „Pastelky“

Úvod: seznámení s tématem projektu a organizací dne + motivace.

Na počátku celého projektu si zahrajeme hru Pastelky, která poslouží pro odreagování a uvolnění žáků.¹⁸⁴

Cíl aktivity: cvičení postřehu, spolupráce, uvolnění.

Délka hry: 15 min.

Pomůcky: pastelky různých barev (vhodné asi 4 barvy).

Pravidla: Hráči se rozdělí do dvou stejně početných skupin a postaví si židle v družstvech za sebou. V čele stojí učitel, který ukáže prvním hráčům konkrétní barvu pastelky, ti pak posílají signál postupně dalším spoluhráčům. Před zahájením hry si družstva domluví znamení, která budou posílat při jednotlivých barvách (např. plácnutí po zádech, pohlazení po vlasech... atd.). Poslední z družstva, ke kterému signál dojde, musí co nejrychleji uchopit pastelku dané barvy, která je volně uložena mezi posledními hráči obou družstev. Dostává bod to družstvo, které uchopí první správnou pastelku. Poslední hráči se pak přesunou na místo prvního a ostatní se posunou vždy o jedno místo, t.j. na místo svého souseda. Je vhodné, aby hráči jednoho družstva neviděli na ruce družstva druhého, tedy aby seděli zády k sobě.

Hra by měla žáky uvolnit a měli by ztratit ostych. Po ní je vhodné si sednout do kroužku na židle uprostřed třídy a popovídat si, jak se jim hra líbila a co v ní bylo těžké.

2, Aktivita **Brainstorming**¹⁸⁵ na téma **Jaké svátky znáš?**

Cíl aktivity: žáci se soustředí na zadané téma, tvoří asociace a souvislosti se

¹⁸⁴ Srv. KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*, s. 94.

¹⁸⁵ Srv. LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Tvořivé vyučování*, s. 113 - 115.

Příloha 1 - pokračování

zadaným tématem. Snaží se výstižně a kultivovaně vyjadřovat a aktivně naslouchat. Tato aktivita zvyšuje sebevědomí a posiluje sounáležitost se skupinou. Poskytuje možnost sdílet vzájemně pocity, zkušenosti a potřeby žáků.

Délka aktivity: 15 min. Může být použita na začátku jako motivace, ale i v průběhu pro zjištění názorů k probíranému tématu, ale i na konci vyučování jako závěrečné opakování.

Pomůcky: tabule a křída, vhodné uspořádání židlí.

Praktické provedení: Učitel zvolí téma, které není příliš široké, napíše je na tabuli a ujistí se že mu všichni žáci rozumějí. Vysvětlí žákům, že cílem aktivity je shromáždit co nejvíce nápadů a neotřelých myšlenek v souvislosti se zadaným tématem. V této aktivitě totiž nejde o kvalitu, nýbrž o kvantitu nápadů. Učitel si zvolí zapisovatele, který provádí záznam odpovědí na tabuli. Vyzve žáky, aby bez předem určeného pořadí uváděli nápady a informace. Pokud se žáci zdráhají zapojit nebo se obávají, že jejich názory nejsou dostatečně „chytré“, pomůže, když se do brainstormingu učitel sám zapojí. Pokud by žáci nenarazili na svátek Dušičky a Halloween sami, vyzve je k tomu učitel. Po ukončení této aktivní části učitel rozdělí návrhy žáků podle svého dalšího záměru, např. zdůrazní křesťanské svátky. Učitel hodnotí aktivitu na konci i v průběhu celé akce. Před přechodem k dalšímu tématu je důležité dát žákům krátkou zpětnou vazbu, kde učitel vyzdvihne jejich aktivitu. Učitel se snaží podpořit i méně sebejisté žáky.

3, Sněhová koule¹⁸⁶ – Význam svátků Dušičky a Halloween

Cíl aktivity: podpora schopnosti pracovat v různě velkých týmech a schopnost navozovat příjemnou tvůrčí atmosféru bez ohledu na složení skupiny. Podporuje žákovo učení – čím více žák o předmětu hovoří a aktivně naslouchá, tím lépe si látku utřídí. Pro debatu se spolužáky musí sám svým způsobem předmět uchopit,

---

¹⁸⁶ Srv. KASÍKOVÁ, H., *Učíme (se) spoluprací spoluprací*, s. 45 - 46.

Příloha 1 - pokračování

což je pevný základ učení. Žáci se učí rekapitulovat závěry a vyjadřovat se přesně a jasně. Učí se také obhajovat své názory a dělat kompromisy. Při této aktivitě naplňuje především kompetenci sociální a personální.

Délka aktivity: 45 min.

Pomůcky: lístečky s různými významy svátků, na každého žáka asi 20 + 2 prázdné, asi 6 velkých archů papírů, barevné fixy, podstavec na upevnění papíru, popř. tabule.

Praktické provedení: Učitel sdělí žákům, že cílem práce metodou sněhové koule je využít možnosti spolupráce v různě velkých skupinách. Zadá úkol jednotlivcům. Vybrat pět nejdůležitějších výroků ke svátku Dušičky a pět ke svátku Halloween. Pokud by chtěli použít jiné (své vlastní) výroky, mohou si je dopsat na volné papíry. Jakmile uplyne čas, učitel spojí žáky do dvojic, které budou pracovat na stejném úkolu. Dále budou pokračovat ve čtveřicích a je možné i v osmicích. Vždy si porovnájí výsledky práce z předchozí skupinky, domluví se na společném řešení. Na závěr výroky opiší na papír a domluví se, kdo bude skupinu prezentovat před ostatními. Pokud budou mít čas, mohou papír vhodně ilustrovat. S žáky učitel diskutuje, jak se jim měnil pohled na problém s přibývajícím počtem žáků ve skupině. Jaký je rozdíl mezi samostatnou prací, prací ve dvojicích, čtveřicích, popř. v osmicích? Na konci vyučující shrne celou aktivitu a využije výsledky při další aktivitě.

4, Co mám na zádech¹⁸⁷ - rozdělení do skupin

Cíl aktivity: rozdělení do skupin, spolupráce, podporuje rozvoj nonverbální komunikace, žáci se musí hýbat a rozproudí se. Při této aktivitě žák naplňuje především kompetenci komunikativní. Při hře je odkázán na pomoc druhých, sám se nedokáže zařadit do správné skupiny.

Délka aktivity: 10 min.

---

¹⁸⁷ Srv. LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Op. cit.*, s. 122.

Příloha 1 - pokračování

Pomůcky: popsané nálepky

Praktické provedení: Připravíme si kartičky s pojmy, které spolu určitým způsobem souvisejí, vždy po určitých skupinách (Dušičky, Halloween, židovství, islám, hinduismus). Učitel sdělí žákům klíč, podle kterého se skupiny žáků s kartičkami na zádech mají dostat k sobě, a názvy jednotlivých skupin. Po celou dobu nesmí vědět, co mají na zádech. Při přilepování učitel hlídá vhodné rozdělení žáků do skupin. Na daný povel žáci vstanou a začnou si beze slov prohlížet nápisy spolužáků. Mohou komunikovat pomocí posunků, nesmí však rukou nijak předvádět písmena. Po sestavení správných skupin je vhodné provést reflexi a je vhodné zařadit úkol, který bude využívat pojmů na samolepkách.

Texty na kartičkách:

- 1) Křesťanství, kříž, kostel, křest, Bible
- 2) Židovství, Tóra, synagoga, Davidova hvězda, judaismus
- 3) Islám, Korán, mešita, muslim, turecký půlměsíc
- 4) Hinduismus, Ganga, kastovníctví, brahmáni, Indie
- 5) Buddhismus, Buddha, kolo života, buddhistický chrám, buddhistický mnich

5, Aktivita **Výukový plakát**¹⁸⁸

Cíl aktivity: Tato aktivita podporuje několik důležitých schopností stěžejních pro klíčovou kompetenci k učení.¹⁸⁹ Žáci pracují v časovém limitu, využívají různé informační zdroje, nalézají klíčová slova v materiálech, rozlišují podstatné od nepodstatného. Žáci si ověří, že učení je daleko efektivnější a má dlouhodobější výsledky, pokud se do něj sami aktivně zapojí. Musí při přípravě spolupracovat. Při tvorbě výukového plakátu musí o látce přemýšlet, dávat si ji do spojitosti

¹⁸⁸ Srč. ČECHOVÁ, B. *Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce*, s. 55 - 57.

¹⁸⁹ Srč. Kolektiv autorů. *Dovedu to pochopit? - Výukový materiál pro multikulturní výchovu*, s. 10.

Příloha 1 - pokračování

s obrazovým materiálem, čímž se jim bude hlouběji vrývat do paměti. Při této aktivitě žák naplňuje především kompetenci k učení, komunikativní a pracovní.

Délka aktivity: 2x45 min.

Pomůcky: velké čtvrtky, nůžky, lepicí pásky, lepidla, staré časopisy, fotokopie, knihy, encyklopedie, internet.

Praktické provedení: Učitel sdělí žákům, že cílem aktivity je získat co nejvíce informací z jeho připravených materiálů. Zástupce každé skupiny si vylosuje jedno téma, nebo je téma přiděleno, či si je zástupci vyberou. Vodítkem jsou klíčová slova, kterých je nutné se držet. Žáci jsou informováni o čase, ve kterém si mohou sbírat informace. Cílem aktivity je i kreativní způsob zobrazení probrané látky. Vyučující zdůrazní, že plakát musí kromě estetického působení co nejlépe vystihovat probíranou látku, tj. plakát je výstižný, srozumitelný, přehledný, obsažný. Kritéria je nutné si předem společně ujasnit. Na závěr každá skupina představí svůj výukový plakát. Učitel diskutuje s žáky, které plakáty a proč dobře odpovídaly předem stanoveným kritériím. Učitel provede reflexi, jak se žákům spolupracovalo a co nového si při práci uvědomili. Plakáty se mohou použít pro výuku i u dalších tříd, popř. mohou být vyvěšeny na chodbách ke shlédnutí ostatními spolužáky.

Témata obou aktivit:

1. křesťanství a vstup do věčnosti

klíčová slova: kostel, Bible, křest, kříž, svíce

2. židovství a vstup do věčnosti

klíčová slova: tóra, synagoga, hřbitov, šabat

3. islám a vstup do věčnosti

klíčová slova: mešita, muslim, Mekka, Korán

4. hinduismus a vstup do věčnosti

Příloha 1 - pokračování

klíčová slova: kasty, hinduistický chrám, Brahma, Višnu, Šiva

5. buddhismus a čínská náboženství a vstup do věčnosti

klíčová slova: buddhistický chrám, Buddha, jing a jang, Konfucius

6, Powerpointová prezentace¹⁹⁰ + pracovní list

Cíl aktivity: vizuální rozšíření informací, procvičení poznatků tohoto projektového dne, zpětná vazba získání nových informací během celého projektového dne.

Délka aktivity: 30 min.

Praktické provedení: Učitel upozorní žáky, že je důležité se ještě soustředit na tuto prezentaci, neboť po jejím shlednutí budou vyplňovat pracovní list a mnohé odpovědi jsou v prezentaci uvedeny.

7, Shrnutí a závěr.

Powerpointová prezentace¹⁹¹ – pomocný text pro vyučující :

Obraz 1 - Vánoce¹⁹²

(vánoční stromeček, narození dítěte, vycházející slunce)

Prvním svátkem, který se u nás nejvíce slaví, a to téměř ve všech rodinách bez ohledu na vyznání, jsou Vánoce. 24.prosince si připomínáme noc, kdy se narodil Ježíšek. Narození dítěte je pro rodinu velká radost, začíná nový život.

Obraz 2 – Velikonoce¹⁹³

(vzkříšení, kříž, klapání, mrskut)

---

¹⁹⁰ CD ROM přiložen

¹⁹¹ Srv. Kolektiv autorů. *Dušičky*, výukový materiál Pedagogického centra při Biskupství královéhradeckém [online]. 2010 [cit. 2011-1-2].

¹⁹² Srv. SELF, D. *Encyklopedie světových náboženství*, s. 40.

¹⁹³ Srv. *tamtéž*.

Příloha 1 - pokračování

Dalším významným svátkem jsou Velikonoce. Je to první, nejdůležitější, svátek křesťanů. Slaví se nepravidelně, vždy první neděli po prvním jarním úplňku. Ten den Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Ježíš zemřel na kříži, abychom mohli žít věčný život s Bohem. Je to svátek, který dává smysl všemu utrpení i smrti.

Obraz 3 – Dušičky¹⁹⁴

(ozdobený hrob, svíčka, brána)

Památka Všech věrných zemřelých – svátek lidově zvaný Dušičky. Křesťané jej slaví 2. listopadu. Je to den, kdy vzpomínáme na všechny naše zemřelé.¹⁹⁵ Podstatou tohoto svátku je víra, že se člověk setká po smrti s Bohem. Jeho život nezanikne, jak to učí ateismus, ale pokračuje. Křesťané věří, že člověk bude šťastný u Boha. Není to tedy nějaké místo, ale stav. Své zemřelé, o nichž je církev přesvědčena, že jsou již u Boha v nebi, nazývá svatými. Mají svátek 1. listopadu.

Obraz 4 - Halloween¹⁹⁶

(dýně, strašidlo, koledování)

Je původně pohanský svátek starých Keltů, kteří jej slavili poslední den v roce. Slavnost začínala 31. října při západu slunce a končila 1. listopadu. Pro Kelty to byla nejmagičtější noc v roce a slavili ji ze strachu; chtěli usmířit duchy zemřelých, aby neškodili živým lidem. Tuto tradici převezi irští osadníci do Ameriky, kde byla obohacena dalšími zvyklostmi. Lidé v anglosaských zemích si dávají před dům osvícené vyřezané tykve. Tato světla měla vítat zemřelé předky a zároveň sloužit jako ochrana proti zlým duchům. Dnes se děti převlékají za duchy zemřelých, navštěvují domovy a koledují s říkankou „Trick

¹⁹⁴ Srv. Kolektiv autorů. *Dušičky*, výukový materiál Pedagogického centra při Biskupství královéhradeckém [online]. 2010 [cit. 2011-1-2].

¹⁹⁵ Srv. HALÍK, T. *Prolínání světů*, s. 95.

¹⁹⁶ Srv. Kolektiv autorů. *Dušičky*, výukový materiál Pedagogického centra při Biskupství královéhradeckém [online]. 2010 [cit. 2011-1-2].

Příloha 1 - pokračování

or treat“. Dostávají pak dárky na důkaz usmíření.¹⁹⁷

Úvod ke světovým náboženstvím.

Jedním z hlavních poznávacích znaků, jak určit duchovní kvalitu dané kultury, patří vztah ke smrti a úcta k životu celkově. Pozorujme teď společně, jak se tyto znaky projevují. Ukážeme si způsoby pohřbívání v hlavních světových náboženstvích. Nejdřív si ale ukažme na mapě procentuální zastoupení světových náboženství.

Obraz 5 – Křesťanství na mapě světových náboženství¹⁹⁸

(mapa světa, procentuální zastoupení světových náboženství)

Největší procentuální zastoupení mezi světovými náboženstvími představuje křesťanství (více než 2 miliardy věřících). Nejvíce je rozšířeno v Evropě a v Americe. Křesťanství vzniklo ze židovství na území dnešní Palestiny kolem roku nula a soustředí se kolem učení a života Ježíše z Nazareta.¹⁹⁹ Křesťanem se člověk stává přijetím křtu. Křesťané věří v jednoho Boha. O tom, jaké jsou způsoby pohřbívání v tomto světovém náboženství, si povíme později.²⁰⁰

Obraz 6 – Židovství²⁰¹

(tóra, synagoga, hřbitov, modlíci se Žid)

Židovství neboli judaismus je náboženství vycházející ze Starého zákona.²⁰² Tórou označují Židé pět knih Mojžíšových. Synagoga je židovská modlitebna.²⁰³ Židé věří v posmrtný život. Po smrti zacházejí s tělem s úctou,

¹⁹⁷ Srv. Kolektiv autorů. *Oxford: školní encyklopedie*, s. 43.

¹⁹⁸ Srv. SELF, D. *Op. cit.*, s. 28.

¹⁹⁹ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie pro mládež*, s. 40.

²⁰⁰ Srv. PAVLICOVÁ, H. *Slovník: Judaismus, Křesťanství, Islám*, s. 123.

²⁰¹ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie náboženství*, s. 154.

²⁰² Srv. PARTRIDGE, Ch. *Lexikon světových náboženství*, s. 152.

²⁰³ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie pro mládež*, s. 34.

Příloha 1 - pokračování

protože má být vzkříšeno.²⁰⁴ V Izraeli se pohřbívá pouze do země bez rakve, tím má být vyjádřena rovnost všech lidí před Bohem. Hřbitov je pro ně posvátný prostor, podobně jako synagoga. Pohřeb je uskutečněn ještě týž den, kdy došlo k úmrtí, tedy i v noci. Pak následuje sedm dní přísného smutku. Pozůstalí nesmí konat běžnou práci, mýt se, stříhat si vlasy a vousy, sedí na nízké stoličce a modlí se.

obraz 7 – Islám²⁰⁵

(mešita, muslim, Kába, Korán)

Posvátnou knihou muslimů je Korán.²⁰⁶ Hlavní prorok Mohamed²⁰⁷ přijal tuto posvátnou knihu v 6. století v nejposvátnějším místě muslimů v Mekce, kde se uprostřed islámské mešity nachází svatyně Kába.²⁰⁸ Muslimové mají velkou úctu k Alláhovi, svému Bohu. Věří, že on vše stvořil, od něj tedy vše vychází a zase se k němu vrací. Když muslim zemře, je rituálně umyt a pochován bez rakve velmi rychle, pokud možno ještě týž den navečer. Účastnit se pohřebního průvodu je povinností celé obce. Protože se do pohřbu často nepodaří rozšířit zprávu všem přátelům, koná se čtyřicátý den po úmrtí zádušní obřad. Nejlepším způsobem uctění jeho památky je podle muslimů recitace modliteb z Koránu.²⁰⁹

Shrnutí abrahamovských náboženství:²¹⁰

Mezi náboženství abrahamovské tradice patří tedy křesťanství, judaismus a islám. Jejich společným znakem v otázce smrti je víra v posmrtný život. Všechna tři náboženství jsou monoteistická, tj. věří v jednoho Boha.

²⁰⁴ Srv. MUCHOVÁ, L. *Náboženská výchova ve službě české škole - Porozumění světovým náboženstvím*, s. 39.

²⁰⁵ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie náboženství*, s. 120.

²⁰⁶ Srv. SELF, D. *Op. cit.*, s. 44.

²⁰⁷ Srv. MUCHOVÁ, L. *Op. cit.*, s. 56.

²⁰⁸ Srv. *Encyklopedie pro mládež*, s. 54.

²⁰⁹ Srv. PAVLICOVÁ, H. *Op. cit.*, s. 337.

²¹⁰ Srv. KÜNG, H. *Po stopách světového náboženství*, s. 189.

Příloha 1 - pokračování

Obraz 8 – Hinduismus²¹¹

(kasty, hinduistický chrám, Brahma, Višnu, Šiva)

Hinduismus je rozšířený především v Indii, je to prastaré náboženství, které nemá stanovený historický začátek ani zakladatele.²¹² V Indii jsou lidé rozděleni do kast, tzn. že si nejsou rovni.²¹³ Zásadní věcí, kterou se indická náboženství liší od náboženství abrahamovské tradice, je víra v reinkarnaci, tzv. převtělování. Z horší kasty do lepší se mohou dostat v příštím životě konáním dobrých skutků. Každý se ale nakonec vysvobodí od tohoto koloběhu.²¹⁴ Smrt je jen přestupní stanicí. Pohřeb žehem se koná vždy v co nejkratší době po úmrtí. Mrtvého položí na předem připravenou hranici a symbolicky jej omyjí vodou z Gangy. Obřad provádí nejstarší syn. Když hranice dohoří, uschovají kosti do džbánu, který pak ponoří do řeky Gangy.²¹⁵

Obraz 9 – Buddhismus, čínské náboženství²¹⁶

(buddhistický chrám, Buddha, jing a jang, Konfucius)

Za zakladatele buddhismu je považován Buddha, jehož jméno znamená osvícený.²¹⁷ Pocházel z Nepálu a žil v 5. století před Kristem. Odešel z domova a pomocí meditace hledal odpovědi na základní otázky lidského života. Šlo mu o osvobození se z utrpení. Nirvána je pak konečným cílem. Je to stav bez utrpení a nenávisti. Buddhistická modlitebna se nazývá pagoda. Jsou v ní uloženy ostatky významných mistrů. Vlastní pohřeb se koná stejně jako v hinduismu žehem.

---

²¹¹ Srv. *Encyklopedie náboženství*, s. 103.

²¹² Srv. SELF, D. *Op. cit.*, s. 62.

²¹³ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie pro mládež*, s. 62.

²¹⁴ Srv. MUCHOVÁ, L. *Op. cit.*, s. 66.

²¹⁵ Srv. KÜNG, H. *Op. cit.*, s. 52.

²¹⁶ Srv. SELF, D. *Op. cit.*, s. 78.

²¹⁷ Srv. Kolektiv autorů, *Encyklopedie pro mládež*, s. 68.

Příloha 1 - pokračování

Cílem čínských náboženství je neustále obnovovat harmonii jing a jang. Konfucius byl čínským filosofem, který žil v 5. století před Kristem. Učil také zlatému pravidlu, jak jej známe z Nového zákona (Mt 7,12).²¹⁸

Shrnutí všech světových náboženství v postoji ke smrti:

Mohli bychom hovořit o dalších způsobech pohřbívání v různých náboženstvích.

Možná jste si povšimli jednoho společného prvku: je to víra v budoucí život, ať už si ho jednotlivá náboženství představují jakkoliv.

Podívejme se, jak se pohřbívalo v některých dřívějších kulturách:

Obraz 10 – Pohřbívání v dřívějších kulturách²¹⁹

(Pyramida, řez pyramidou, indiáni, hrobka Mayů)

Pyramidy byly stavěny jako hrobky faraónů před mnoha tisíci lety. Nejstarší z nich je téměř 5000 let stará. V hrobkách bylo mnoho zlata, proto byla většina z nich vykradena.

Zkusme si vzpomenout, jak zemřel Vinnetou na hoře Hancock. Vinnetou se společně s Old Shatterhandem snaží zachránit skupinu bílých zajatců, které chce povraždit kmen indiánů Ogallagů. V boji je indiánem postřelen a na následky zranění umírá. Z jeho posledních slov je zřejmé, že se vlastně stal křesťanem, když ztotožnil indiánského boha Manitoua s křesťanským Bohem.

Obraz 11 – Pohřbívání u nás²²⁰

(hrob, urny, rozptylová loučka)

V naší převážně ateistické zemi se nyní pohřbívá buď v rakvi do hrobu nebo se mrtvé tělo spálí a popel zemřelého se dá do urny nebo se popel rozptýlí na rozptylové loučce. Pohřeb žehem tvoří nyní asi 75% všech pohřbů.²²¹ Pohřeb

²¹⁸ Srv. MUCHOVÁ, L. *Op. cit.*, s. 89.

²¹⁹ Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie náboženství*, s. 297.

²²⁰ Srv. PAVLICOVÁ, H. *Op. cit.*, s. 188.

²²¹ Srv. SÍGL, M. *Co víme o smrti*, s. 326.

Příloha 1 - pokračování

žehem se v historii praktikoval i v naší kultuře – například v dobách moru nebo války. Propagace žehu začala v křesťanské Evropě koncem 19. století ze strany spolků, které se k církvi stavěly nepřátelsky. Dnes církev kremace nevylučuje. Vraťme se zpět ke křesťanskému vnímání smrti:

Obraz 12 – Význam hrobek pro naši kulturu²²²

(Vatikán, Pražská katedrála, Karlštejn)

Církev tedy nadále doporučuje zachovat zvyk pohřbívání zemřelých do země. Bez důstojně uložených těl bychom byli připraveni o církevní i národní minulost, chyběly by nám královské hrobky i poutní místa s ostatky. Jaký by byl Vatikán bez hrobu sv. Petra, Benátky bez ostatků sv. Marka a pražská katedrála bez místa odpočinku mnoha českých světců, či císaře Karla IV.? Ten by zase neměl důvod postavit k uložení relikvií svůj jedinečný Karlštejn.

Obraz 14 – Křesťanský hřbitov²²³

(Kříž na hřbitově, hrob s křížem, svíce)

Proč stává uprostřed hřbitova velký kříž, případně proč jsou na hrobech kříže? I když se to může zdát zvláštní, kříž, na kterém byl ukřižován Ježíš Kristus, je pro křesťany symbolem nejen utrpení a smrti, ale také naděje a lásky. Jak jsme si připomněli v obrazu č. 3 Velikonoce, Pán Ježíš zemřel na kříži, ale třetího dne vstal z mrtvých. Je to základní pravda křesťanské víry, ze které křesťané odvozují svou naději, že i je Bůh vzkřísí, odpustí jim zlo, kterého se sami dopustili a budou s ním žít věčně v radosti. Smrt je tedy v křesťanském pojetí jen proměnou našeho pozemského života v život nové kvality mimo prostor a čas v lásce u Boha.

²²² Srv. Kolektiv autorů. *Encyklopedie náboženství*, s. 107.

²²³ Srv. PAVLICOVÁ, H. *Op. cit.*, s. 260.

Příloha 2
PRACOVNÍ LIST

1. Doplň do tabulky správné odpovědi. Přesné odpovědi ve čtvrtém řádku získáš vyřešením dvou tajenek níže pod tabulkou.

Tabulka porovnání Dušiček s Halloweenem

	DUŠIČKY	HALLOWEEN
Datum slavení		
Původ svátku		
Hlavní symboly		
Původní smysl	*)	**)

*) Správnou odpověď najdeš vyřešením tajenky bludiště na straně 3.

***) Správnou odpověď najdeš vyřešením následující šifry. Jednotlivá písmena šifry hledej ve vymezeném prostoru (třídě). Písmena si opiš, ale nesbírej je!

◆◆□☉♣☞ ☞ ♁◆♣☞◆ ☞☉○□♣●☒♣☞

&◆♣□✠ ♁☒ ○□☞●✠

◆&□♁✠◆ ☞✠❖☒○ ☉ er♣er✠♣☞

◆◆○✠□□❖☉■✠

2. Označ náboženství, která nazýváme „abrahámovská“:

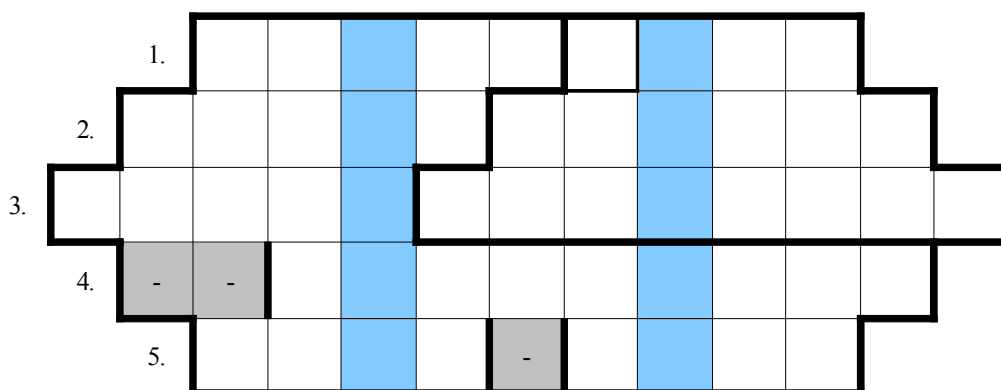
- hinduismus,
- židovství,
- islám,
- buddhismus,
- křesťanství,
- čínská náboženství.

Příloha 2 - pokračování

3. K symbolům uveď název náboženství (buddhismus, islám, křesťanství, judaismus, čínská náboženství)

☪	turecký půlměsíc	
☸	kolo života	
✡	Davidova hvězda	
☯	jing jang	
✚	kříž	

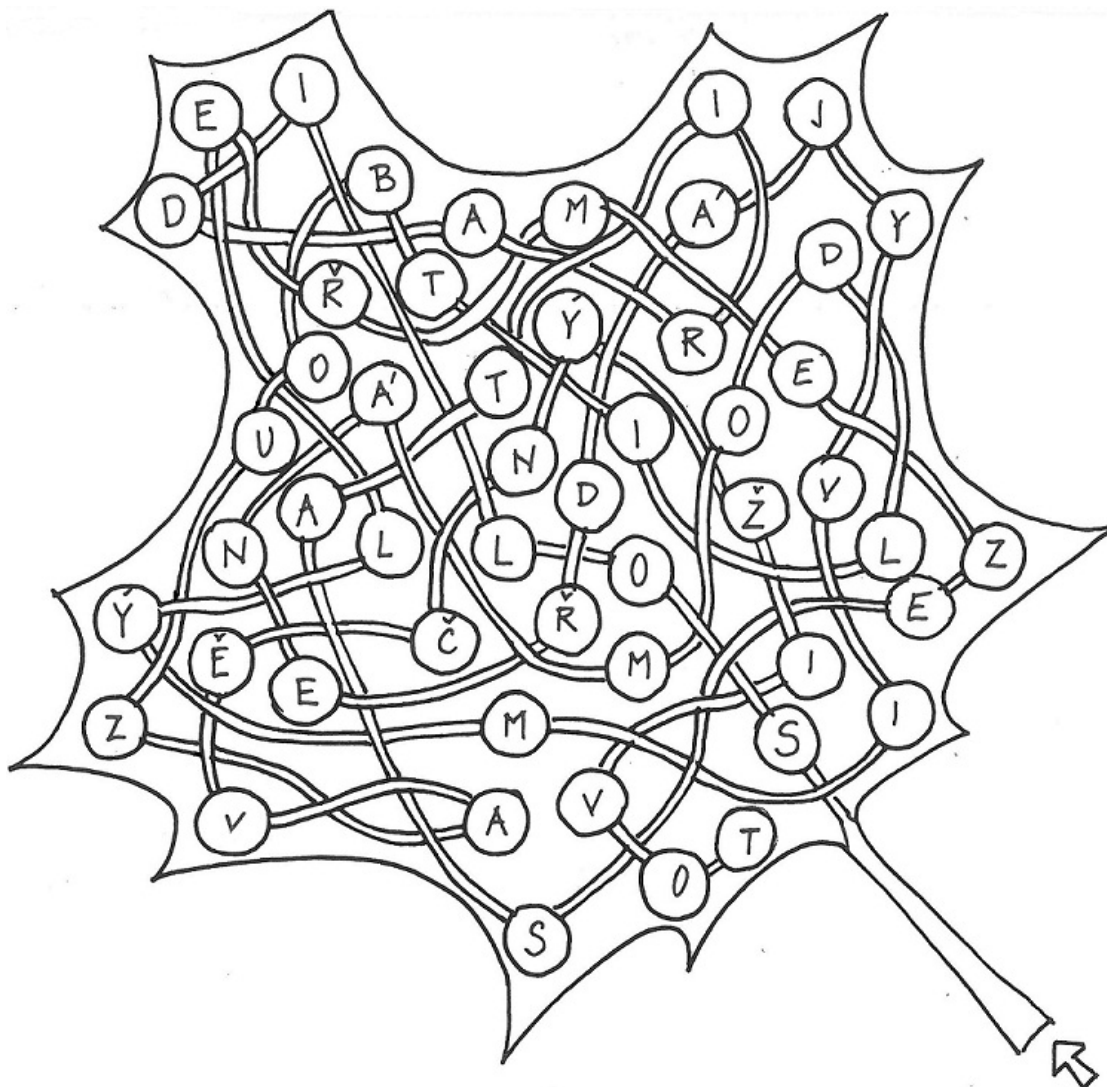
4. Vylušti křížovku

1. Poutní místo islámu; Jeden z hinduistických bohů.
2. Nejdůležitější židovský svátek; Navrhnout návštěvu.
3. Posvátná kniha islámu; Židovská modlitebna.
4. Čínský filozof a státník (5. stol. před Kristem).
5. Jeden z principů čínského náboženství; Dávný obyvatel Evropy.

Příloha 2 - pokračování

Projdi bludištěm a zapisuj postupně písmena. Řešení pak zapiš do 1. tabulky.

Příloha 3

Řešení pracovního listu:

1. Tabulka pro porovnání Dušiček s Halloweenem

	DUŠIČKY	HALLOWEEN
Datum slavení	2.11.	31.10.
Původ svátku	křesťanský	keltský
Hlavní symboly	ozdobený hrob, rozsvícená svíce	rozsvícená lucerna z dýně
Původní smysl	Solidarita se zemřelými vyjádřená modlitbou za věčný život.	Strach z duchů zemřelých, kteří by mohli škodit živým a jejich usmiřování.

2. Označ náboženství, která nazýváme „abrahámovská“:

- a) hinduismus,
- b) židovství,
- c) islám,
- d) buddhismus,
- e) křesťanství,
- f) čínská náboženství.

3. k symbolům uveď název náboženství

☾	turecký půlměsíc	islám
☸	kolo života	buddhismus
✡	Davidova hvězda	judaismus
☯	jing jang	čínská náboženství
✝	kříž	křesťanství

Příloha 3 - pokračování

4. Vylušti křížovku. V tajence je slovo „Kanonizace“ Příloha 2 - pokračování

1.	M	E	K	K	A	Š	I	V	A				
2.	Š	A	B	A	T	P	O	Z	V	A	T		
3.	K	O	R	Á	N	S	Y	N	A	G	O	G	A
4.	-	-	K	O	N	F	U	C	I	U	S		
5.	J	I	N	G	-	K	E	L	T				

Příloha 4

Pomůcka k vyřešení šifry úkolu č.1 z pracovního listu

Učitel rozmístí jednotlivá písmena se znakem po třídě. Žáci chodí po třídě a zapisují si je.

N	■	E	♃
S	♁	M	◯
T	◆	L	●
R	◻	Y	◻^
A	♎	K	&
C	♏	I	♃
H	⚡	B	♁
Z	⚔	O	◻
D	♁	V	◆
U	◆	J	er

Příloha 4 - pokračování

Řešení bludiště

S O L I D A R I T A   S E   Z E M Ě L Ý M I
V Y J Á D Ě N Í   M O D L I T B O U
Z A   V Ě Č N Ý   Ž I V O T

Příloha 5

Pomůcka k aktivitě č. 3

snaží se o nějakou magii, neboť 31.10. je prý magická noc	navštíví halloweenské párty plné zábavy, smíchu a strašení	chodí dům od domu s pořekadlem Trick or track
obléká se do různých kostýmů	vydlabává z tykví různé dekorace před dům	hraje si na různá strašidla
bojí se duchů, kteří by je mohli 31.10. navštívit	stmelování rodiny	o Dušičkách mluvíme nejvíc v NV
členové rodiny si povídají o svých předcích	na hrobě se zapalují svíčky	myslí na své zemřelé z rodiny i z přátel
modlí se za své blízké zemřelé	jdou na hřbitov s co největší a nejdražší kytkou	rodina se sejde u společného stolu
společná pobožnost s knězem na hřbitově	o Halloweenu mluvíme nejvíc v AJ	původ svátku Halloween je spojen s Kelty

Příloha 6

Pomůcka k aktivitě č. 5

Učitel nastříhá a rozdá skupinám jednotlivá náboženství

1. křesťanství a vstup do věčnosti

klíčová slova: kostel, Bible, křest, kříž, svíce

2. židovství a vstup do věčnosti

klíčová slova: tóra, synagoga, hřbitov, šabat

3. islám a vstup do věčnosti

klíčová slova: mešita, muslim, Mekka, Korán

4. hinduismus a vstup do věčnosti

klíčová slova: kasty, hinduistický chrám, Brahma, Višnu, Šiva

5. buddhismus a čínská náboženství a vstup do věčnosti

klíčová slova: buddhistický chrám, Buddha, jing a jang, Konfucius.

anton, tohoto nejlepšího díla
Egal, Kefa, Kova, Dole, Běláček, Uho, Uho, Dan, Šimone

ŽIDOVSTVÍ

Synagoga je místo žid. bohoslužby, které slouží k zachování i pro aktivním uplatnění.

Šabat: Sedmý den v týdnu, kdy se zastavuje všechno a posvěcuje se. První dva dny, pro židy jsou pro slavení hody a zasloužená odpočívání pro práci.

**DAVIDOVA
MĚZBA**

Hebrejská abeceda	
א	alef
ב	bet
ג	gimel
ד	daleth
ה	he
ו	vav
ז	zayin
ח	chet
ט	tet
י	yod
כ	kaph
ל	lamed
מ	mem
נ	nun
ס	samekh
ע	ayin
פ	pe
צ	tsade
ק	qaph
ר	resh
ש	shin
ת	tet

Hebrejská abeceda je židovské písmo.

čtení se od

Tora je kniha, která se skládá, je rozdělena na pět knih: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium.

žed nářku: je modlitbi místo, kde židé prosí a modlí se. Židovské hroby s pohledem na Jeruzalém.

Židovské jídlo: Prázdná miska seder, na kterou se pak dávají pokrmy seder.

Židovské hroby: nejsou zakopány do země, ale jsou vyvýšeny nad zemí. Nacházejí se u hrobek Jeruzaléma.

Kippa: je židovská čepička.

Zakořtení židovských hrobek

Příloha č. 7 - pokračování

